

Problematika resocializace osob ve výkonu trestu odnětí svobody

Bc. Thomas Tkáč

Diplomová práce
2019

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta aplikované informatiky

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta aplikované informatiky
akademický rok: 2018/2019

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Bc. Thomas Tkáč**
Osobní číslo: **A17689**
Studijní program: **N3902 Inženýrská informatika**
Studijní obor: **Bezpečnostní technologie, systémy a management**
Forma studia: **kombinovaná**

Téma práce: **Problematika resocializace osob ve výkonu trestu odnětí svobody**

Téma anglicky: **The Issues of the Resocialisation of People in Imprisonment**

Zásady pro vypracování:

- 1. Popište systém věznic v České republice.**
- 2. Rozeberte nápravná zařízení z právního a filozofického pohledu.**
- 3. Analyzujte míru efektivity současných nápravných opatření.**
- 4. Navrhněte koncept režimového a sociálního opatření vybrané věznice, které sníží četnost opakovaného vrácení osob do věznice a zvýší nápravný efekt.**

Rozsah diplomové práce:

Rozsah příloh:

Forma zpracování diplomové práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

1. ČERNÍKOVÁ, Vratislava. Sociální ochrana: terciární prevence, její možnosti a limity. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2008, 244 s. Vysokoškolské učebnice. ISBN 978-80-7380-138-0.
2. HÁLA, Jaroslav. Úvod do teorie a praxe vězeňství. České Budějovice: Vysoká škola evropských a regionálních studií, 2005. ISBN 80-86708-05-5.
3. HANUŠ, Bohuslav. Primární základy penologie. Praha: Vysoká škola J.A. Komenského, 2005, 95 s. ISBN 80-86723-14-3.
4. SOCHŮREK, Jan. Kapitoly z penologie. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2007. ISBN 9788073722043.
5. SOCHŮREK, Jan. Kapitoly z penologie. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2007. ISBN 9788073722050.
6. JŮZL, Miloslav. Penitenciariá jako věda žalární. Vydání I. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského, 2017. ISBN 978-80-7452-131-7.
7. Vyhláška č. 345/1999 Sb., Vyhláška Ministerstva spravedlnosti, kterou se vydává řád výkonu trestu odnětí svobody

Vedoucí diplomové práce:

Ing. Dora Lapková, PhD.

Ústav bezpečnostního inženýrství

Datum zadání diplomové práce:

30. listopadu 2018

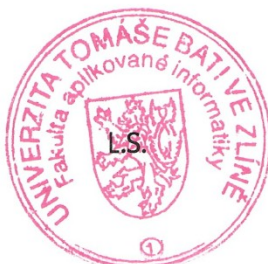
Termín odevzdání diplomové práce:

17. května 2019

Ve Zlíně dne 14. prosince 2018

doc. Mgr. Milan Adámek, Ph.D.

děkan

doc. RNDr. Vojtěch Křesálek, CSc.

ředitel ústavu

Prohlašuji, že

- beru na vědomí, že odevzdáním diplomové/bakalářské práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby;
- beru na vědomí, že diplomová/bakalářská práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k prezenčnímu nahlédnutí, že jeden výtisk diplomové/bakalářské práce bude uložen v příruční knihovně Fakulty aplikované informatiky Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně a jeden výtisk bude uložen u vedoucího práce;
- byl/a jsem seznámen/a s tím, že na moji diplomovou/bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3;
- beru na vědomí, že podle § 60 odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- beru na vědomí, že podle § 60 odst. 2 a 3 autorského zákona mohu užít své dílo – diplomovou/bakalářskou práci nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen připouští-li tak licenční smlouva uzavřená mezi mnou a Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně s tím, že vyrovnání případného přiměřeného příspěvku na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše) bude rovněž předmětem této licenční smlouvy;
- beru na vědomí, že pokud bylo k vypracování diplomové/bakalářské práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tedy pouze k nekomerčnímu využití), nelze výsledky diplomové/bakalářské práce využít ke komerčním účelům;
- beru na vědomí, že pokud je výstupem diplomové/bakalářské práce jakýkoliv softwarový produkt, považují se za součást práce rovněž i zdrojové kódy, popř. soubory, ze kterých se projekt skládá. Neodevzdání této součásti může být důvodem k neobhájení práce.

Prohlašuji,

- že jsem na diplomové/bakalářské práci pracoval samostatně a použitou literaturu jsem citoval. V případě publikace výsledků budu uveden jako spoluautor.
- že odevzdaná verze diplomové práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

Ve Zlíně, dne 22. 5. 2019

Bc. Thomas Tkáč, v. r.
podpis diplomanta

ABSTRAKT

Diplomová práce „Problematika resocializace osob ve výkonu trestu odnětí svobody“ se zabývá problematikou resocializace odsouzených a jak zabránit několikanásobné recidivě u odsouzených. Obsahově se zabývá historií vězeňství, organizační strukturou vězeňské služby, popisem odborných pracovníků až diferenciaci odsouzených. V praktické části je zpracována věznice Valdice od historie až po návrh opatření na snížení přeplněnosti, resocializace a minimalizace recidivy.

Klíčová slova:

diferenciace, odsouzený, program zacházení, Valdice, věznice, výkon trestu odnětí svobody

ABSTRACT

The diploma thesis „The Issues of the Resocialisation of People in Imprisonment“ deals with the issue of resocialization of convicts prisoners and how to prevent multiple recidivism of convicts. It deals with the history of the prison system, organizational structure of the prison service. Further I focus on description of the professional staff and the differentiation of prisoners. In the practical part there is Valdice prison from history view of view up to proposal of measures to reduce overcrowding, resocialization and minimization of recidivism.

Keywords:

Differentiation, Condemned, Treatment Program, Valdice, Prison, Imprisonment

Rád bych poděkoval vedoucí práce Ing. Doře Lapkové, Ph.D. za odborné vedení mé práce, cenné rady, podporu, lidský přístup a především za trpělivost, které mi pomohli při zpracování diplomové práce. Dále bych chtěl poděkovat všem respondentům, kteří mi přispěli svým časem a zkušenostmi. V neposlední řadě bych chtěl poděkovat své rodině a přátelům za velkou podporu.

Prohlašuji, že odevzdaná verze bakalářské/diplomové práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

OBSAH

ÚVOD	5
I TEORETICKÁ ČÁST	7
1 VĚZEŇSTVÍ V ČESKÉ REPUBLICE	8
1.1 HISTORIE VĚZEŇSTVÍ.....	8
1.1.1 Vězeňství od starověku do vzniku první republiky.....	8
1.1.2 Vězeňství za první republiky	10
1.1.3 Vězeňství v Protektorátu Čechy a Morava.....	12
1.1.4 Poválečné československé vězeňství	12
1.1.5 Československé vězeňství do roku 1989.....	13
1.1.6 České vězeňství v 90. letech 20. století.....	14
1.2 LEGISLATIVA (TRESTNÍ ŘÁD).....	16
1.2.1 Přípravné řízení	18
1.2.2 Předběžné projednání obžaloby	18
1.2.3 Hlavní líčení	19
1.2.4 Odvolací řízení	19
1.2.5 Vykonávací řízení	20
1.2.6 Trest.....	20
1.3 SHRNUÍ KAPITOLY	21
2 SYSTÉM VĚZEŇSTVÍ	22
2.1 VNĚJŠÍ DIFERENCIACE VĚZNIC.....	23
2.2 VNITŘNÍ DIFERENCIACE VĚZNIC	24
2.3 SHRNUÍ KAPITOLY	25
3 ORGANIZAČNÍ STRUKTURA VĚZEŇSKÉ SLUŽBY	26
3.1 ZÁKLADNÍ STRUKTURA VĚZEŇSKÉ SLUŽBY	27
3.2 ÚKOLY VĚZEŇSKÉ SLUŽBY	31
3.3 ODBORNÍ ZAMĚSTNANCI VĚZEŇSKÉ SLUŽBY	32
3.4 SHRNUÍ KAPITOLY	33
4 ODSOUZENÍ VE VÝKONU TRESTU ODNĚTÍ SVOBODY	34
4.1 PŘIJÍMÁNÍ ODSOUZENÝCH VE VÝKONU TRESTU ODNĚTÍ SVOBODY	34
4.2 UMISŤOVÁNÍ ODSOUZENÝCH VE VÝKONU TRESTU ODNĚTÍ SVOBODY	36
4.3 DIFERENCIACE ODSOUZENÝCH.....	37
4.4 SHRNUÍ KAPITOLY	38
5 PROGRAMY ZACHÁZENÍ VE VÝKONU TRESTU ODNĚTÍ SVOBODY	39
5.1 ZAMĚSTNÁVÁNÍ ODSOUZENÝCH.....	40
5.2 VZDĚLÁVACÍ AKTIVITY	41
5.3 SPECIÁLNĚ VÝCHOVNÉ AKTIVITY	44
5.4 UTVÁŘENÍ VNĚJŠÍCH VZTAHŮ.....	45
5.5 SHRNUÍ KAPITOLY	46
II PRAKTICKÁ ČÁST	47
6 VĚZNICE VALDICE	48

6.1	HISTORIE VĚZNICE.....	50
6.2	LOKALITA VĚZNICE	52
6.3	ZAMĚSTNÁVÁNÍ VE VĚZNICI VALDICE	53
6.3.1	Současný stav	53
6.3.2	Řešení.....	55
6.4	PŘEPLNĚNOST VĚZNICE	57
6.4.1	Současný stav	57
6.4.2	Řešení.....	58
6.5	NEDOSTATEČNÝ PROGRAM ZACHÁZENÍ.....	60
6.5.1	Současný stav	60
6.5.2	Řešení.....	63
6.6	ZADLUŽENOST ODSOUZENÝCH.....	64
6.6.1	Současný stav	64
6.6.2	Řešení.....	65
7	VYBRANÉ NEGATIVNÍ JEVY VE VĚZNICI VALDICE.....	67
7.1	ŠIKANA A NÁSILÍ	67
7.1.1	Současný stav	68
7.1.2	Řešení.....	68
7.2	PROBLEMATIKA ZNEUŽÍVÁNÍ DROG.....	70
7.2.1	Současný stav	70
7.2.2	Řešení.....	71
7.3	SEBEVRAŽEDNÉ JEDNÁNÍ A AUTOMUTILACE	72
7.3.1	Současný stav	72
7.3.2	Řešení.....	73
7.4	MOBILNÍ TELEFONY	73
7.4.1	Současný stav	74
7.4.2	Řešení.....	75
8	SHRNUTÍ A NÁVRH OPATŘENÍ.....	76
	ZÁVĚR	80
	SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY.....	82
	SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK.....	85
	SEZNAM OBRÁZKŮ	86
	SEZNAM TABULEK.....	87
	SEZNAM PŘÍLOH.....	88

ÚVOD

Současnou dobu lze označit jako uspěchanou a plnou stresových situací. Dennodenní situace pak mají bohužel neblahé dopady na lidský organismus a chování člověka. Do jaké míry to má však vliv na chování člověka, který spáchá trestný čin? Způsobuje současná dynamika doby zvýšení trestných činů či jejich opakování?

Opakování trestných činů a opětovný návrat do výkonu trestu označujeme stav, který je nazýván recidivou. Z hlediska trestního práva je recidiva označována jako závažný jev, protože i když byl pachatel již odsouzen za spáchání trestného činu, nedošlo k jeho nápravě.

Jak v současné době, tak i v dobách minulých, jsou zaznamenávány problémy resocializace osob ve výkonu trestu odnětí svobody. Větší procenta osob po propuštění z výkonu trestu se opětovně vrací zpět. Tento jev byl pochopitelný v obdobích po velkých amnestiích a v době, kdy se osoby vracely po dlouhých trestech zpět do společnosti, přičemž ta společnost už byla úplně jiná, než kterou si pamatoval a byl odsouzený zvyklý.

Důvody minulé doby jsou tedy jasné, co ale vede současné odsouzené k recidivě svých trestů? Je otázkou, zda lze hledat problém v dopadu současné doby na odsouzenou osobu a tím pádem i v systému resocializace osob ve výkonu trestu či připisovat hlavní negativní dopad vlivu samotného působení pobytu ve vězení. Z již proběhlých výzkumů lze vyhodnotit, že recidivisté nejčastěji trestně stíháni v oblasti krádeží, ohrožení pod vlivem návykové látky, podvody, maření výkonu úředního rozhodnutí, zanedbání povinné výživy, úmyslného ublížení na zdraví a výtržnictví. Problematika recidivy je téma, které je velmi aktuální. V posledních letech se neustále řeší problém přeplněnost věznic, přičemž větší část obsazení věznic tvoří právě recidivisté. To je také důvodem, proč jsou v posledních letech výrazněji žádány data a analýzy o selháních opatření proti recidivě. Taktéž občasné se více zajímají o jejich bezpečnosti, ochraně jejich zdraví a majetku. Na snížení počtu osob, které se vrací do vězení, nestačí realizovat pouze jednu aktivitu. Je třeba zde navrhnout a implementovat celý balík opatření, které jsou zahrnuty do státní politiky sociální a právní.

Touto problematikou se v minulých letech již zabývalo mnoho autorů a bylo provedeno mnoho výzkumů (např. Blatníková, 2016; Marešová, 2016; Jůzl, 2017; Válková, 2014; Biedermanová, Petras, 2011; aj.). Zároveň na základě Koncepce vězeňství do roku 2025 (2016) dochází v této oblasti k mnoha změnám a požadovaným úpravám. Změny obsažené

v této nové koncepci se týkají nejen soudů, ale zejména Vězeňské služby České republiky. Problematika recidivy a jejího snižování je jedním z nosných pilířů této koncepce. Zda již dochází k projevením těchto změn a dopadů, zda dochází ke snižování počtu vězňů a recidivy bude obsahem této diplomové práce.

Cílem diplomové práce je analyzovat míru efektivitu současných nápravných opatření a navrhnout koncept režimového a sociálního opatření věznice Valdice, které sníží četnost opakovaného návratu odsouzených osob zpět do věznice a zvýší tak nápravný efekt. Je však třeba brát i v úvahu, že věznice ve Valdicích je určena pro doživotně odsouzené vězně a osoby, odsouzené za velmi brutální zločiny.

V teoretické části diplomové práce je věnována pozornost vězeňství v České republice, její historii, současnému systému a organizační struktuře vězeňské služby. Obsah třetí kapitoly je věnována problematice odsouzených ve výkonu trestu, jejich přijímání, umístování, diferenciaci odsouzených a v následující kapitole pak zaměstnávání, vzdělávání a výchovným aktivitám odsouzených.

Praktická část je cílena na věznici Valdice a jsou v ní řešeny vybrané problémy z dlouhodobého hlediska. Součástí této části diplomové práce jsou návrhy řešení pro problematiku přeplněnosti věznice, nedostatečných programů, problém se vzděláváním odsouzených, jejich zadluženost, problém se šikanou ve věznici, zneužívání drog apod.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 VĚZEŇSTVÍ V ČESKÉ REPUBLICE

Již od počátku lidstva společnost prochází vývojem. Člověk již od pravěku žil v určitém uskupení a každá společnost si vždy nese svá pravidla a řád, podle kterého se členové dané skupiny řídí. V případě porušení docházelo a dochází k tzv. trestu.

Podle Mařádka (2000) „je trest vnímán jako následné opatření po provinění“.

Dále je v odborné literatuře trest označován jako „protiklad odměny a jedním ze zásadních prostředků výchovy a je používán jako obranný mechanismus před obranný mechanismus před chováním a jednáním, které porušuje zavedené sociální konvence, pravidla a normy“.
(Kraus, Hroncová, 2010)

1.1 Historie vězeňství

Již v pravěku byli lidé v rukou tzv. rady starších, která rozhodovala o provinění a následném trestu. V rámci historie se tento proces vyvíjel a měnil na základě vývoje společnosti.

1.1.1 Vězeňství od starověku do vzniku první republiky

Již ve starověku začal mít významnou roli stát, ale jeho trestněprávní autorita nastupovala pozvolna. Jak popisuje Černíková (2008), ve starověku byla postupně omezována krevní pomsta rodů, přesto byl trest řízen filozofií odplaty a odstrašení. V rámci starověku byly využívány tresty typu trest smrti, tresty mrzačící a velmi početné tresty majetkové. Trest vězení nebyl ve velkém rozsahu využíván, jeho funkce byla spíše tzv. zadržovací.

V období feudalismu podobně jako ve starověku fungoval trest jako nástroj pro odstrašení pachatele od skutku. Nadále pokračovaly typy trestů, které jsou uvedeny pro období starověku, kdy trest smrti se vykonával na šibenici, stětím mečem, lámání kolem nebo upálením. Pokud byl stanoven trest zmrzačující, tak bylo vykonáno například utnutí ruky, vytržení jazyka apod. U lehčích trestů, které měly za cíl viníka zneuctít, se odsouzený vystavoval například na pranýři, byli vystavováni na veřejných místech apod. Oproti starověku se ve větší míře se začalo využívat základní funkce vězení (šatlava). Členění vězení v období feudalismu bylo na základě zřizovatele, což byla nejčastěji církev nebo město. Na základě dochovaných kronik a historických pramenů bylo zjištěno, že i v oblasti vězeňství společnost tehdejší doby netvořila rovnocenný celek. Tyto rozdíly jsou odborně označovány jako sociální stratifikace. Dle Kellera (2009) je sociální stratifikací chápán „charakteristický znak každé společnosti, kdy společnost netvoří sociálně homogenní celek, nýbrž je vnitřně

rozdělena do vrstev s odstupňovaným podílem na statcích, jež jsou ve společnosti členěny a považovány za nedostatkové“. Z toho vyplývá, že i v oblasti vězeňství a trestů hrál ve středověku významnou roli majetek. Bohatí lidé měli určité výhody, které se odráželi např. v tom, že si do vězení mohli brát vlastní teplé oblečení, peřiny, nádobí apod.

Černíková (2008) člení vězení na:

- šlechtická, která se nacházela např. na Pražském hradě (Černá věž sloužila pro lehčí provinění a Daliborka pro závažnější provinění),
- městská vězení byla určena pro bohaté měšťany a byly zřizovány přímo na radnici nebo v městské věži.

Za období tzv. osvícenství, které se řadí do 18. století a vychází z přesvědčení, že se společnost má řídit spíše rozumem než samotnou vírou a tím se začíná měnit i přístup k odsouzenému. V této době vzniká myšlenka, že trest nemá sloužit pouze jako odplata, ale má být nástrojem k převýchově zločince. Na základě tohoto přístupu dochází k menšímu počtu poprav a odsouzení dostávají dlouhodobé omezení osobní svobody. Černíková (2008) poukazuje, že „osvícenci apelují na to, aby byla v zákoně zakotvena i určitá ochrana pachatele a především hlásají právo na život člověka jako základní občanské právo“.

Od 18. století, za období vlády Josefa II. (císaře Svaté říše římské, krále uherského a krále českého, markrabě moravského a arcivévody rakouského) bylo zavedeno členění vězení na 3 základní typy:

- nejlehčí vězení umožňovalo pro odsouzené volný pohyb po cele,
- v těžším vězení měli odsouzení nohy v okovech,
- v nejtěžším vězení byli odsouzení připoutáni ke zdi za ruce a nohy.

Císař Josef II. rozhodl v roce 1783 o přeměně zrušeného pevnostního vězení na civilní věznici. Špilberk byl určen pro nejtěžší zločince a byly pro to určeny tzv. kasematy.

Obr. 1. Civilní věznice Špilberk (MUZEUM ŠPILBERK, 2019)

Špilberské kasematy vznikly v roce 1742 a původně byly určeny jako úkryt vojákům a následně jako sklady vojenského materiálu. Po přeměně na vězení byly v kasematech zřízeny dřevěné kobky, do kterých se přikovávali odsouzení k doživotnímu vězení. Věznice Špilberk pak byla ještě přebudována za vlády Leopolda II. a za vlády Františka Josefa I. v roce 1855 zrušil na Špilberku civilní vězení a prostory byly využívány jako kasárna a vojenská věznice.

Po reformě vězení v roce 1855 a začaly být zřizovány modernější věznice. Mezi takovou věznicí byla považována Svatováclavská trestnice. První trestanci přišli do trestnice počátkem 19. století. Na základě historických záznamů bylo zjištěno, že jejich počet se pohyboval kolem 200 osob. Ale také se zaznamenalo, že tato trestnice měla nevyhovující podmínky, a proto během krátké doby jich třetina zemřela. Důvodem byly chladné, vlhké cely, které byly přeplněné a trestanci spali pouze na zemi, bez slamníků s přítomností velkého množství krys a tím pádem i nákazy. Přes velmi vysokou úmrtnost věznice fungovala až do roku 1889.

Nejstarší dodnes fungující věznice byla ve Valdicích, která vznikla v roce 1857 a další o rok později byla věznice na Mírově.

1.1.2 Vězeňství za první republiky

„Přestože nový stát navázal na historické tradice, tzn., převzal penitenciární tradice a akceptoval rakouský trestní zákon, k jeho naplňování však počal vytvářet nové formy a postupy v právních i vězeňských otázkách“ (Hendrych 2010, Opava). Zároveň byly převzaty i

policejní úřady, které měly ředitelství v Praze, v Brně, v Opavě a v Bratislavě, policejní komisařství v menších městech a trestnice.

Hájek (1992) popisuje, jak byly v období první republiky věznice děleny na základě délky trestů:

- od 1 roku až na doživotí bylo určeno 7 věznic (v Praze trestnice Pankrác, v Plzni trestnice Bory, trestnice Kartouzy, trestnice Mírov, trestnice Iřava, trestnice Leopoldov a trestnice Řepy);
- od 1 měsíce do 1 roku bylo určeno 36 věznic sborových soudů (15 bylo českých, 8 bylo moravsko-slezských, 13 bylo slovensko-podkarpatsko-ruských);
- pro krátké tzv. přestupkové tresty bylo určeno 388 věznic okresních soudů (217 českých, 97 moravsko-slezských, 74 slovensko-podkarpatsko-ruských).

„Počátky československého vězeňství byly provázeny negativními důsledky první světové války, především všeobecným nedostatkem potravin, léků, výstrojního a ubytovacího materiálu. Nesnadné řešení této situace bylo ztěžováno nárůstem vězňených pachatelů trestných činů, zejména majetkových a hospodářských, který trval až do roku 1925. Praktickým řešením těchto problémů v rámci správy a organizace československého vězeňství byl ve 20. letech minulého století pověřen ministerský rada JUDr. Emil Lána, který se stal též členem mezinárodní komise pro vězeňství a podílel se na vypracování Souboru pravidel pro zacházení s vězni, schváleného Společností národů v Ženevě v roce 1934.“ (Kýr, Kafková, 2017)

Na základě prosazení JUDr. Lána výchovně vzdělávacího zacházení s odsouzeným a vytváření pracovních míst. Obdobně, jako v současné době byli odsouzení začleňováni do různých pracovních činností a docházelo tak k propojení vězeňského systému, zemědělského systému a výrobního systém. Tyto pracovní aktivity vyvolaly pozitivní výsledky jak u odsouzených, tak i postupně začalo řešit potravinový stav ve vězeňství a vybavení věznic. Taktéž i další činnosti zajišťovaly pro věznice finanční prostředky, které tak vedly k úspěšnému hospodaření soudních věznic.

Kýr s Kafkovou (2017) popisují vězeňství v tomto období jako centrálně řízené odborem ministerstva spravedlnosti a dohled nad výkonem trestu prováděli tzv. domácí komisaři. Byl zaveden a zdokonalován progresivní systém výkonu trestu, který byl založený na postupném zmírňování vězeňského režimu na základě nápravy trestanců. Převedení odsouzených do I. třídy bylo základní podmínkou pro možný návrh na podmíněné propuštění z

výkonu trestu. Podmínečné propuštění bylo uzákoněno v roce 1919. Odsouzení s dlouhodobými tresty bez možnosti podmíněného propuštění byli po 2/3 vykonaného trestu přemísťováni do tzv. přechodného ústavu v Leopoldově.

1.1.3 Vězeňství v Protektorátu Čechy a Morava

Od roku 1939 jako důsledek vzniku Protektorátu Čechy a Morava přichází zatýkání a represe. Za protektorátu sloužila vězeňská zařízení potřebám německé justice a gestapa. Justiční a vězeňský systém, který se vyvíjel od založení ČSR zůstal zachován, ale veškeré vyhlášky, výnosy, oběžníky a pokyny byly již vydávány protektorátní vládou a byly schvalovány říšským protektorem. V jednotlivých věznicích často existovalo jak protektorátní vedení (české) pro provozní činnost a zároveň říšské vedení (německé), které je využívaly pro nacistické soudy a vyšetřovací účely gestapa. Obě vedení i personál věznic museli složit slib věrnosti Adolfu Hitlerovi. Takto to například probíhalo ve věznici na Pankráci, kde byly v daném období 3 navzájem oddělené věznice. Zůstala tam věznice českého soudu a přibyla věznice německého soudu a věznice pražského gestapa. Ve věznici na Pankráci zároveň i zřídili popraviště a v období 1943 až 1945 zde popravili gilotinou 1075 lidí. Další popraviště vzniklo v Kounicových kolejích v Brně, kde popravili přes 800 lidí a přes 500 lidí zastřelili v pražských Kobylisích. Další popraviště byla zřízena na celém území protektorátu. (Ústav pro studium totalitních režimů, 2019)

1.1.4 Poválečné československé vězeňství

Po 2. světové válce vyšel roku 1946 prezidentský dekret „o potrestání nacistických zločinců, zrádců a pomahačů, včetně založení mimořádných lidových soudů“. O umístění do vězeňských zařízení rozhodovaly revoluční národní výbory. Až na konci roku 1945 se řízení a správa soudních věznic a trestních ústavů vrátila opět pod ministerstvo spravedlnosti, zatímco internačních vězeňská zařízení, sběrné a pracovní tábory k soustředění německého obyvatelstva k odsunu byla naopak v působnosti ministerstva vnitra a ministerstva národní obrany. Bylo obžalováno přes 130 000 osob a přibližně 38 000 jich bylo odsouzeno. Do roku 1948 bylo za válečné zločiny odsouzeno k smrti zvláštními lidovými soudy přes 730 lidí. Dekretem prezidenta republiky č. 126 ze dne 27. 10. 1945 byly zřízeny zvláštní nucené pracovní oddíly ve všech věznicích krajských soudů a v trestních ústavech Plzeň, Valdice, Mikulov, Mírov a Řepy k zařazování odsouzených, zejména Němců s trestem odnětí svobody nad 5 let. Tyto oddíly byly využívány k odstraňování válečných škod

na komunikacích a veřejných budovách a obnově národního hospodářství. (Žalud, 2019 – ČT)

Tři roky po konci druhé světové války se moci ujali komunisté a založily tzv. politické procesy, které měly za cíl likvidaci a zastrášení odpůrců komunistického režimu. V únoru 1948 následoval převrat, který nastolil totalitní systém v duchu sovětské diktatury stalinského typu. Popravy, které měly politickou objednávku a zavedly i novou kategorii vězňů, které nesla označení „protistátních vězňů“. Tyto uvězněné osoby pak měly ve vězení horší podmínky než kriminální zločinci, byli umístováni jak do speciálních věznic, tak i do tzv. lágrů, což byly nápravně pracovní tábory. Vězni tu těžili a zpracovávali uranovou rudu, která se dodávala do Sovětského svazu. Celkem 18 trestaneckých pracovních táborů se nacházelo v oblasti Jáchymovska, Hornoslavkovska a Příbramska.

Při přesunu do šachty poutali vězně k sobě ocelovým lanem, se kterým se museli pohybovat. Připoutáno bylo k sobě až několik set vězňů, a nejen proto neustále probíhali nějaké pokusy o útěk, ale s minimálním procentem na úspěch, protože vězni byli často zastřeleni.

1.1.5 Československé vězeňství do roku 1989

V 50. letech kulminoval třídní výkon trestu, který uplatňoval nejtvrďší podmínky u politických vězňů. V roce 1952 v ČSR existovalo celkem 335 věznic o kapacitě 34 000 vězňů (z toho 226 věznic ministerstva spravedlnosti a 109 věznic MNB) a 87 táborů ministerstva spravedlnosti a 20 ministerstva národní bezpečnosti - MNB. V roce 1953 převzalo vězeňství ministerstvo vnitra, zároveň byl vydán Řád nápravných zařízení, který podle vzoru Sovětského svazu stanovil strukturu nápravných zařízení (NZ), která byla rozčleněna na 6 typů podle stupně střežení.

Řada malých okresních věznic byla z bezpečnostních i ekonomických důvodů postupně rušena, takže v roce 1957 existovalo na území ČSR již jen 23 věznic a 25 nápravně pracovních táborů. Taktéž i celkový počet odsouzených včetně podílu protistátních trestných činů se v průběhu 50. až 80. let měnil (viz. tabulka č. 1), ovlivnila je také amnestie z května 1960. V dalších letech počet protistátních trestných činů pohyboval na objemu 1/7 z celkového počtu odsouzených a postupně dále klesal.

Tab. 1. Podíl protistátních trestných činů na celkovém počtu odsouzených (Institut vzdělávání – kabinet dokumentace a historie VS ČR, 2019)

	1957	1960	po amnestii květen 1960	70. léta
protistátní trestné činy	10779	8786	2985	4000

celkový počet odsouzených	24143	31809	22914	28000

Pro všechna vězeňská zařízení byl zaveden nový jednotný název „Útvar nápravných zařízení MV (ÚNZ MV)“. V roce 1965 vstoupil v platnost nový Zákon o výkonu trestu odnětí svobody č. 59/1965 Sb. a nový Řád pro výkon trestu odnětí svobody, který s řadou změn a novelizací platil až do konce roku 1999. V rámci ministerstva vnitra byl zřízen samostatný Sbor nápravné výchovy (SNV), dosavadní útvary nápravných zařízení byly přejmenovány na nápravněvýchovné ústavy MV (NVÚ) a věznice MV. V roce 1968 existovalo v Československu 38 věznic a NVÚ. K 1. 1. 1989 existovalo v tehdejší České socialistické republice 37 útvarů SNV, z toho 9 věznic a 28 NVÚ, v nichž bylo vězněno celkem 23 476 osob.

V 70. letech byly vůči politickým vězňům zaváděny tvrdší metody zacházení, což způsobilo tzv. politickou izolaci. Proběhla vlna politických procesů, avšak svým rozsahem, počtem postižených a délkami trestů se nepřiblížila k rozsahu represí z 50. let. (Bursík, 2019)

1.1.6 České vězeňství v 90. letech 20. století

Kýr (2005) popisuje polistopadové události roku 1989 na základě zdrojů Archivu VS ČR. Vězni v polistopadovém období požadovali provedení výrazných změn v systému vězeňství a vyhlášení všeobecné amnestie. Pro zdůraznění svých požadavků odmítali stravu a vykonávat přidělenou práci, požadovali jednání se zástupci tisku, Občanského fóra (OF), Československé televize (ČT), ministerstva spravedlnosti a správy Sboru nápravné výchovy (SNV). Dnem 24.12.1989 propukly ve většině NVÚ nepokoje odsouzených, které byly vyvolány v důsledku problémů v oblasti chování a jednání příslušníků SNV, režimu NVÚ, stravování, ubytování, hygienou a léčebnou péčí, pracovními podmínkami a odměňováním za práci.

V průběhu devadesátých let proběhlo několik amnestií:

- v prosinci 1989 byla vyhlášena první vlna amnestie prezidenta republiky Gustáva Husáka.
- 1.1.1990 byla vyhlášena amnestie u příležitosti zvolení Václava Havla prezidentem republiky.

Tab. 2. Podíl protistátních trestních činů na celkovém počtu odsouzených (Institut vzdělávání – kabinet dokumentace a historie VS ČR, 2019)

	1. fáze amnestie	2. fáze amnestie	3. fáze amnestie	Celkem bylo pro- puštěno v lednu 1990

Počet propuštěných	4 611	12 382	15 392	32 385

A v rámci změn v roce 1990 byly založeny speciální komise, které zjišťovaly, zda byla realizována úprava práv a povinností odsouzených. Byla zaváděna opatření pro zlepšení podmínek zejména v NVÚ, např.:

- v NVÚ začali vykonávat pastorační činnost katolický a evangelický duchovní (jejich hlavní úloha byla využita při nepokojích a vyhlášených hladovkách v jednotlivých věznicích);
- personální změny ve vedení NVÚ;
- byl zrušen trest smrti a následně zaveden doživotní trest odnětí svobody;
- ve dvou letech probíhalo v SNV ověřování odborné a morální způsobilosti na základě zákona č.169/1990 Sb (účastnilo se jej přibližně 5500 příslušníků SNV);

Na základě probíhajících změn a opatření byla v roce 1992 zpracována nová koncepce českého vězeňství. Tato koncepce byla vytvořena v duchu Evropských vězeňských pravidel, ale také byly zachovány vlastní humanistické tradice. Na jejím základě byl vydán zákon č.555/1992 Sb., o Vězeňské službě a justiční stráž, který zajistil reformu v řízení a výkonu českého vězeňství.

Dle Kýra (2005) vznikly 3 skupiny zaměstnanců:

- vězeňská stráž a justiční stráž (k ochraně výkonu justice),
- Policie ČR,
- správní služba s civilními zaměstnanci v pracovním poměru podle zákoníku práce.

Následně v roce 1993 zanikl Sbor nápravné výchovy a byla zřízena Vězeňská služba (VS) ČR. Vězeňská služba byla oprostěna po dlouhých letech vlivu politických stran, centralizace a neúměrné byrokracie. Vedením VS byl pověřen generální ředitel, který byl jmenován ministrem spravedlnosti.

V následných letech byly vydány zákony č. 293/1993 Sb. a č. 294/1994 Sb. v souladu s požadavky na dodržování základních lidských práv a občanských svobod. Týkaly se výkonu vazby a výkonu trestu odnětí svobody.

Podle daného zákona došlo k novému členění zařízení pro výkon trestu na věznice s:

- dohledem,

- dozorem,
- ostrahou,
- zvýšenou ostrahou.

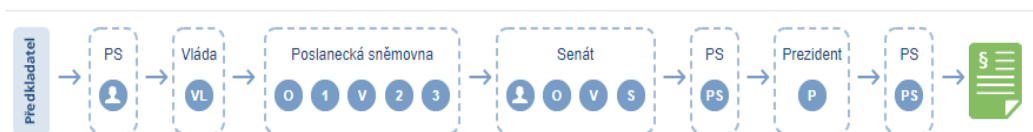
Od října 2017 jsou dle § 56 odst. 2 trestního zákoníku vězňice diferencovány pouze na dva základní typy:

- s ostrahou;
- se zvýšenou ostrahou.

1.2 Legislativa (trestní řád)

Pojem legislativa má mnoho významů. Někde autoři stanovují trojí význam, v jiné literatuře je možno se setkat s více významy. Legislativa je založena na koncepci veřejné moci. Jako pojem se vyjadřuje:

1. soubor aktuálně platných zákonů konkrétního státu, který je obecně označován **Právní řád**.
2. **Zákonodárnou moc**, což je označení pro parlament, který vydává zákony.
(zatímco za výkonnou moc se považuje vláda a prezident, a pak ještě soudní moc, která interpretuje zákony)
3. proces přijímání právního řádu, tzv. **Legislativní proces**, který začíná přípravou tvorby zákona a končí vyhlášením ve Sbírce zákonů.

Obr. 2. Legislativní proces dle procesního schématu (PSP, 2019)

„Právo předkládat návrhy zákonů má podle Ústavy poslanec, skupina poslanců, Senát (pouze jako celek), vláda a krajská zastupitelstva. Součástí návrhu je kromě znění zákona i důvodová zpráva. Ta musí zhodnotit platný právní stav, vysvětlit nezbytnost nové úpravy, popsat předpokládané dopady na veřejné rozpočty a objasnit soulad návrhu s ústavním pořádkem a mezinárodními smlouvami.“ (Poslanecká sněmovna Parlamentu ČR, 2019).

Obr. 3. Legislativní proces vyjádřen algoritmem (PSP, 2019)

4. **Zákonodárny sbor ČR** je Parlament České republiky, který je dvoukomorový.

- a. Dolní komorou je označována **poslanecká sněmovna**, která obsahuje 200 poslanců a je volena na období 4 let.
- b. Horní komora se říká **Senátu ČR** zastřešuje 81 senátů, kteří jsou voleni na dobu 6 let po dvouletém cyklu.

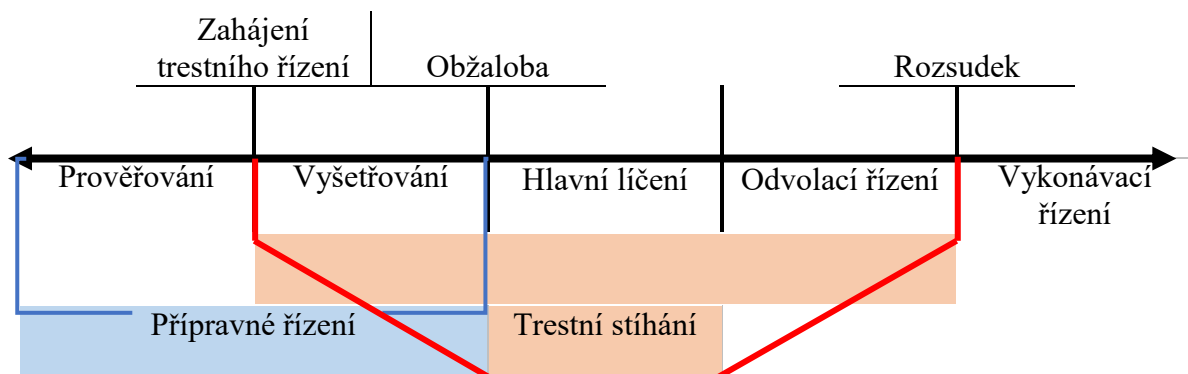
Proces schvalování zákonů je různý podle jednotlivých parlamentních procedur dané země.

141/1961 Sb. Zákon o trestním řízení soudním (trestní řád) stanovuje, že:

- „Účelem trestního řádu je upravit postup orgánů činných v trestním řízení tak, aby trestné činy byly náležitě zjištěny a jejich pachatelé podle zákona spravedlivě potrestáni. Řízení přitom musí působit k upevňování zákonnosti, k předcházení a zamezování trestné činnosti, k výchově občanů v duchu důsledného zachovávání zákonů a pravidel občanského soužití i čestného plnění povinností ke státu a společnosti.“ (Zákon č. 141/1961 Sb.)

Trestní řád rozlišuje pět stadií trestního řízení. (Nejvyšší státní zastupitelství ČR, 2019)

1. Přípravné řízení.
2. Předběžné projednání obžaloby.
3. Hlavní líčení.
4. Odvolací (opravné) řízení.
5. Vykonávací řízení.

Obr. 4. Stadia trestního řízení (Nejvyšší státní zastupitelství, 2019)

1.2.1 Přípravné řízení

„Je prvním stadiem trestního řízení. Úkolem této etapy je zjistit, zda je podezření z trestného činu proti určité osobě natolik odůvodněné, že je možno podat obžalobu k soudu. Zároveň je zapotřebí zajistit důkazy svědčící o vině obviněného, popř. důkazy, které vinu vyvracejí. Způsob a průběh provedení přípravného řízení ovlivňuje výsledek celého trestního řízení. V rámci přípravného řízení je možno sjednat mezi obviněným a státním zástupcem tzv. dohodu o vině a trestu. V rámci přípravného řízení plní významnou úlohu státní zástupce, který vykonává dozor nad činností policejního orgánu a rozhoduje o podání obžaloby k soudu.“ (Nejvyšší státní zastupitelství ČR, 2019)

1.2.2 Předběžné projednání obžaloby

„Předběžné projednání obžaloby je etapou trestního řízení, která následuje po podání obžaloby, návrhu na potrestání či návrhu na schválení dohody o vině a trestu. Nejedná se o povinnou etapu v rámci trestního řízení, trestní věc nemusí vždy tímto stadiem projít.“ (Nejvyšší státní zastupitelství ČR, 2019)

Hlavní smysl soudního stadia řízení je, aby soud posoudil a vyhodnotil, zda

- obžaloba zajistí zaručený podklad pro další řízení,
- přípravné řízení bylo provedeno v souladu se zákonem,
- výsledky dostatečně vymezují odůvodnění, proč může být obviněný postaven před soud.

„Při předběžném projednání obžaloby se rozhoduje, zda soud nařídí hlavní líčení nebo vrátí věc státnímu zástupci k došetření či dojde k zastavení trestního stíhání osoby.“ . (Nejvyšší státní zastupitelství ČR, 2019)

1.2.3 Hlavní líčení

„Hlavní líčení je nejdůležitější etapou trestního řízení. Jde o povinné stádium trestního řízení, ve kterém se rozhoduje o vině a trestu obžalovaného. Soud přezkoumává obvinění obsažená v obžalobě nebo v návrhu na potrestání. V hlavním líčení rozhoduje soud, senát či samosoudce. Soud je při svém rozhodování nezávislý a je vázán pouze právním řádem. Státní zástupce, který podává obžalobu k soudu, má v hlavním líčení i v celém řízení před soudem postavení procesní strany. V řízení před soudem je též plně zaručeno uplatnění práva obžalovaného na obhajobu, které je realizováno jeho vlastní obhajobou nebo možností obhajoby prostřednictvím obhájce. Hlavní líčení se koná za přítomnosti všech členů senátu, zapisovatele a státního zástupce. V nepřítomnosti obžalovaného lze provést hlavní líčení pouze výjimečně za podmínek uvedených v zákoně. Soud může rozhodnout pouze o skutku, který je uveden v obžalobě podané proti určité osobě státním zástupcem.“ (Nejvyšší státní zastupitelství ČR, 2019)

Poslední etapou hlavního líčení je obvykle vyhlášení rozsudku. Zde se buď obžalovaný uznává vinným nebo je zproštěn obžaloby. Další variantou ukončení hlavního líčení může být zastavení nebo přerušování trestního stíhání, popř. postoupením věci.

1.2.4 Odvolací řízení

Nejvyšší státní zastupitelství ČR (2019) popisuje průběh odvolacího řízení následovně: *„koná se tehdy, pokud je rozsudek soudu prvního stupně napaden odvoláním, které může podat obžalovaný, státní zástupce a další oprávněné osoby. Podáním odvolání tedy přechází řízení do dalšího stadia trestního řízení. O odvolání proti rozsudku okresního soudu rozhoduje nadřízený krajský soud. O odvolání proti rozsudku krajského soudu rozhoduje nadřízený vrchní soud. Soud rozhodne o odvolání tak, že mu buď vyhoví nebo jej zamítne. Soud, jemuž věc byla vrácena k novému projednání a rozhodnutí je vázán právním názorem, který vyslovil ve svém rozhodnutí odvolací soud. Úkolem řízení o opravných prostředcích (řízení opravné) je přezkoumat na základě podaného opravného prostředku předcházející řízení i vlastní rozhodnutí, a to podle typu opravného prostředku, jak po stránce skutkové, tak po stránce právní.“*

Trestní řád rozeznává opravné prostředky řádné a mimořádné:

- řádnými opravnými prostředky jsou chápány
 - stížnosti,
 - odvolání,(vůči nepravomocnému rozhodnutí, např. stížnost do usnesení a odvolání proti rozsudku a specifickým opravným prostředkem proti trestnímu příkazu je odpor),
- mimořádnými opravnými prostředky jsou
 - dovolání,
 - stížnost pro porušení zákona,
 - obnova řízení, které vždy směřují proti rozhodnutí již pravomocnému.

1.2.5 Vykonávací řízení

Za posledním stadiem v rámci trestního řízení je označováno „řízení vykonávací“.

Nejvyšší státní zastupitelství ČR (2019) definuje, že:

„jeho účelem je uskutečnit obsah rozhodnutí, vydaného orgány činnými v trestním řízení (např. výkon rozsudku, jímž byl uložen nepodmíněný trest odnětí svobody). Rozhodnutí vykonává, případně jeho výkon nařizuje ten orgán, který rozhodnutí učinil a vydal. V řízení před soudem rozhodnutí senátu vykonává nebo jeho výkon nařizuje předseda senátu.“

1.2.6 Trest

Trestní věc nemusí projít všemi stadii trestního řízení. Nemusí být v řízení konkrétní věci nařízeny určité stanovené fáze, protože pro ně nejsou shledány zákonné důvody. Věc může být rozhodnuta již v přípravném řízení a hlavní líčení se nemusí vůbec konat. Obdobně může nastat, že v rámci odvolacího řízení může být vydáno rozhodnutí ve prospěch obžalovaného a tím není důvodu pro konání vykonávacího řízení.

V odborné literatuře je trest v nejobecnějším významu spolu se svým protikladem, odměnou, jedním z důležitých základních výchovných prostředků. V celospolečenském (sociálním) kontextu je trest používán jako významný obranný mechanismus před chováním a jednáním, které porušuje zavedené sociální konvence, pravidla nebo normy, tedy i delikventním jednáním, přičemž systém trestů je regulován právem. (Kraus, Hroncová, 2010)

Dle jiné definice, je možné vnímat trest jako obecně následné opatření, které následuje po provinění. Trest odnětí svobody může být uložen jen pravomocným rozhodnutím soudu. (Mařádek, 2000)

Trest lze (v užším pedagogickém pojetí) chápat jako jednu z forem negativního motivačního působení, jako záměrně navozený následek nesplněného nebo špatně splněného úkolu. (Sochůrek, 2007a)

Původní koncepce rozvoje vězeňství připomíná funkci trestu, kdy trestní právo označuje nejzávažnější sociálně deviantní chování, přiřazuje jim více či méně odpovídající sankce a stanovuje pravidla (a podmínky) jejich uplatňování. Vznik trestu (a trestního práva) je vázán na uchopení výkonu spravedlivosti státem. Systém sankcí má v počátečních primitivních formách trestního práva povahu odplatnou. Jejím účelem je emocionální uspokojení poškozeného (event. pozůstalých) újmou způsobenou provinilci a příp. kompenzace škody. Tuto funkci lze označit jako vyrovnávací.

1.3 Shrnutí kapitoly

Vězeňství prošlo od starověku až po současnost velkými změnami, které vždy ovlivňovala společnost, polické uspořádání a tradice. Ze začátku byl účel vězení k trestání či trest k posměchu, vývojem společnosti se měnil její smysl a účel na nápravu a převýchovu jedince. Změny měly dopad i na průběh trestního řízení, který začínal na primitivní subjektivní úrovni jedince (žalobce a soudce) až po dnešní propracovaný legislativní proces.

2.1 Vnější diferenciaci věznic

Zákon č. 40/2009, Sb., „o výkonu trestu odnětí svobody definuje nepodmíněný trest odnětí svobody, který se vykonává diferencovaně ve věznicích

- a) s ostrahou,
- b) se zvýšenou ostrahou.“

Soud obvykle zařadí do věznice **se zvýšenou ostrahou** toho pachatele, kterému byl uložen:

- výjimečný trest (§ 54),
- trest odnětí svobody za trestný čin spáchaný ve prospěch organizované zločinecké skupiny (§ 108),
- trest za zvlášť závažný zločin (§ 14 odst. 3)
- trest odnětí svobody ve výměře nejméně osm let,

popř. byl odsouzen za úmyslný trestný čin a v posledních pěti letech uprchl nebo se pokusil uprchnout z vazby, z výkonu trestu nebo z výkonu zabezpečovací detence.

„Soud může zařadit pachatele do věznice jiného typu, než do které má být zařazen, má-li se zřetelem na závažnost trestného činu a na stupeň a povahu narušení pachatele za to, že bude působení na něj, aby vedl řádný život, v jiném typu věznice lépe zaručeno; do věznice se zvýšenou ostrahou zařadí však vždy pachatele, jemuž byl uložen trest odnětí svobody na doživotí.“ (Zákon č. 40/2009 Sb.)

Ve věznicích s ostrahou vznikly oddělení diferencované na základě bezpečnostních rizik spojených s jednotlivými vězni. O zařazení odsouzených do oddělení rozhoduje odborná komise Vězeňské služby, složená z:

- vedoucího oddělení výkonu trestu,
- psychologa,
- vychovatele.

Vychovatel v nástupních věznicích vyhodnocuje vnější a vnitřní rizika odsouzeného.

- vnější rizika vězně zahrnují míru nebezpečnosti odsouzeného pro společnost, na základě jeho trestné činnosti, délky trestu a recidivy.
- vnitřní riziko vyjadřuje ohrožení bezpečnosti při uvěznění, zohledňuje se možná hrozba útěku, chování z předchozího pobytu za mřížemi.

Generální ředitelství VSCR (2019) hodnotí přínosy nové vnější diferenciaci:

- Vhodná diferenciaci odsouzených, o umístění odsouzených rozhoduje VS ČR na základě kriminogenních hledisek a vlastního penitenciárního posouzení.
- Progresivní motivační systém motivuje odsouzené k postupu do oddělení s nižším (otevřenějším) stupněm zabezpečení a umožňuje VS ČR dát důraz na reintegrační přípravu.
- Umisťování dle programů zacházení umožní flexibilně a logicky koordinovat rozvoj a implementaci programů zacházení v jednotlivých odděleních věznice s ostrahou podle stupně zabezpečení.
- Adekvátní bezpečností v případě aktuální potřeby může ředitel věznice na doporučení odborné komise okamžitě reagovat a rozhodnout o zvýšení stupně zabezpečení a k nutné změně stupně dojde v řádu dnů, max. 1 týdne.
- Věznice mají možnost pružně a rychle reagovat na potřeby umisťování odsouzených do oddělení vyšších stupňů z bezpečnostních důvodů, z důvodů neplnění programu zacházení apod. a naopak do oddělení nižších stupňů v případě progresivního postupu odsouzených a jejich přípravy v rámci reintegrace po propuštění na svobodu.

2.2 Vnitřní diferenciaci věznic

Jedná se o vnitřní členění jednotlivých typů věznic (ostraha a zvýšená ostraha) dle stupně zabezpečení. Věznice s ostrahou se člení na oddělení (dle VSCR, 2019):

- s nízkým zabezpečením,
- se středním zabezpečením,
- s vysokým stupněm zabezpečení.

Tato oddělení se dále člení na jednotlivé oddíly. Na základě vnitřní diferenciaci se u dospělých odsouzených mají podle § 8 odst. 3 řádu výkonu trestu odnětí svobody oddělovat méně narušení od více narušených.

- Prostupné skupiny vnitřní diferenciaci dospělých jsou u výkonu trestu odnětí svobody navázány na plnění programů zacházení.
- Do druhé prostupné skupiny vnitřní diferenciaci se zařazují odsouzení, kteří částečně plní program zacházení a převážně se chovají a jednají v souladu s vnitřním řádem;

- Do třetí dostupné skupiny vnitřní diferenciaci se zařazují odsouzení, kteří převážně odmítají přijmout nebo neplní program zacházení, neplní své povinnosti a chovají se a jednají v rozporu s vnitřním řádem

2.3 Shrnutí kapitoly

Současný systém vězeňství vychází z „Koncepce vězeňství do roku 2025“ z roku 2016. Systém vězeňství ČR zahrnuje 25 věznic, 10 vazebních věznic a 2 detenční ústavy, jejich bližší charakteristiky jsou popsány v následující kapitole. Došlo k úpravě počtu typů věznic. Z počtu čtyř se snížil na 2 druhy věznic s ostrahou a zvýšenou ostrahou. Vnitřní členění věznice je na oddělení (s nízkým zabezpečením, se středním zabezpečením, s vysokým stupněm zabezpečením). O zařazení odsouzeného do příslušného oddělení rozhoduje odborná skupina, složená vedoucího oddělení výkonu trestu, psychologa, vychovatele.

3 ORGANIZAČNÍ STRUKTURA VĚZEŇSKÉ SLUŽBY

Ve Statistické ročence VS 2018 a dle § 1 zákona č. 555/1992 Sb., o Vězeňské službě a justiční strážní České republiky, ve znění pozdějších předpisů byla zřízena Vězeňská služba České republiky (VSCR) jako instituce zajišťující výkon vazby, výkon trestu odnětí svobody a výkon zabezpečovací detence.

„Vězeňská služba je ozbrojený bezpečnostní sbor, správní úřad a účetní jednotka působící na území České republiky, nestanoví-li zvláštní právní předpis nebo vyhlášená mezinárodní smlouva, k jejíž ratifikaci dal Parlament souhlas a již je Česká republika vázána. Vězeňskou službu řídí generální ředitel Vězeňské služby, kterého jmenuje a odvolává ministr spravedlnosti. Generální ředitel odpovídá ministrovi spravedlnosti za činnost Vězeňské služby“. (VSCR, 2019)

Dle VSCR (2019) vězeňská služba České republiky se člení na:

- vězeňskou stráž,
- justiční stáž,
- správní službu.

Vězeňská stráž dle (VSCR, 2019):

- střeží,
- předvádí a eskortuje osoby ve výkonu vazby, ve výkonu zabezpečovací detence a ve výkonu trestu odnětí svobody,
- eskortuje tyto osoby do výkonu ústavní nebo ochranné výchovy, ústavního ochranného léčení nebo zabezpečovací detence, střeží vazební věznice, věznice, ústavy pro výkon zabezpečovací detence, a je-li povolána k plnění úkolů justiční stráže, střeží budovy soudů, státních zastupitelství a ministerstva. Při této činnosti zajišťuje stanovený pořádek a kázeň.

Justiční stráž dle (VSCR, 2019) zajišťuje pořádek a bezpečnost v budovách:

- soudů,
- státních zastupitelství,
- ministerstva spravedlnosti,
- popř. v jiných místech jejich činnosti.

Je-li justiční stráž dočasně povolána k plnění úkolů vězeňské stráže, tak:

- střeží vazební věznice a věznice,

- předvádí a eskortuje osoby ve výkonu vazby, ve výkonu zabezpečovací detence a ve výkonu trestu odnětí svobody,
- při dohledu a eskortách zajišťuje stanovený pořádek a kázeň.

Správní služba rozhoduje ve správním řízení podle zvláštních právních předpisů a zabezpečuje organizační, ekonomickou, vzdělávací, výchovnou, zdravotnickou a další odbornou činnost. Příslušníci zařazení do správní služby mohou být rozhodnutím ředitele věznice dočasně pověřeni plněním úkolů vězeňské stráže, pokud vězeňská stráž jí svěřené úkoly nemůže vlastními silami plnit. Pověřené orgány Vězeňské služby mají postavení policejního orgánu v řízení o trestných činech osob ve výkonu vazby, trestu odnětí svobody a zabezpečovací detence, spáchaných ve vazební věznici, věznici nebo v ústavu pro výkon zabezpečovací detence. Náleží jim též oprávnění používat podpůrné operativně pátrací prostředky podle tohoto zákona.

3.1 Základní struktura vězeňské služby

Organizačními jednotkami Vězeňské služby jsou (VSCR, 2019, str. 15):

- Generální ředitelství Vězeňské služby („generální ředitelství“),
- vazební věznice,
- věznice,
- ústavy pro výkon zabezpečovací detence,
- Střední odborné učiliště,
- Akademie Vězeňské služby.

„Generální ředitelství je odborným orgánem pro řízení, organizaci a kontrolu Vězeňské služby a pro plnění úkolů v oblasti státní správy vězeňství. Svou řídicí, organizační, kontrolní a metodickou činností vytváří předpoklady k tomu, aby jednotlivé organizační jednotky Vězeňské služby a zotavovny Vězeňské služby mohly řádně plnit úkoly vyplývající ze zákona o Vězeňské službě a dalších právních předpisů. Generální ředitelství se člení na odbory a samostatné úseky. Kancelář generálního ředitele má postavení odboru generálního ředitelství. Odbory generálního ředitelství v rámci své působnosti metodicky řídí a kontrolují činnost odborných úseků v organizačních jednotkách Vězeňské služby, získané poznatky analyzují a navrhují potřebná opatření, podílejí se na vyřizování stížností, oznámení a podnětů, zpracovávají návrhy vnitřních předpisů, podílejí se na připomínkovém

řízení k právním předpisům a na zpracování právních stanovisek, připravují podklady pro jednání generálního ředitele, jeho poradních orgánů a ve stanoveném rozsahu též zpracovávají další odborné materiály a dokumenty. Kromě stanovených specializovaných činností plní další úkoly uložené generálním ředitelem a ministrem spravedlnosti. V čele vazebních věznic, věznic, Akademie Vězeňské služby a ÚpVZD jsou ředitelé, které jmenuje a odvolává generální ředitel.“ (VSCR, 2019)

„Vazební věznice zabezpečují, aby vazba, jako institut trestního řízení, kterým se zajišťuje osoba obviněného pro účely trestního řízení, byla vykonávána v souladu s právními předpisy (zákon č. 293/1993 Sb., o výkonu vazby, ve znění pozdějších předpisů, vyhláška č. 109/1994 Sb., kterou se vydává řád výkonu vazby, ve znění pozdějších předpisů apod.). Výkon vazby je vykonáván jak v klasickém celovém, tak ve zmírněném režimu. Ve zmírněném režimu se osoby ve výkonu vazby (obvinění) mohou v určeném čase volně pohybovat a stýkat se s ostatními obviněnými umístěnými v tomto oddělení.“ (VSCR, 2019)

„Věznice zabezpečují, aby trest odnětí svobody plnil svůj účel a byl vykonáván v souladu s právními předpisy (zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů, vyhláška č. 345/1999 Sb., kterou se vydává řád výkonu trestu odnětí svobody, ve znění pozdějších předpisů).“ (VSCR, 2019)

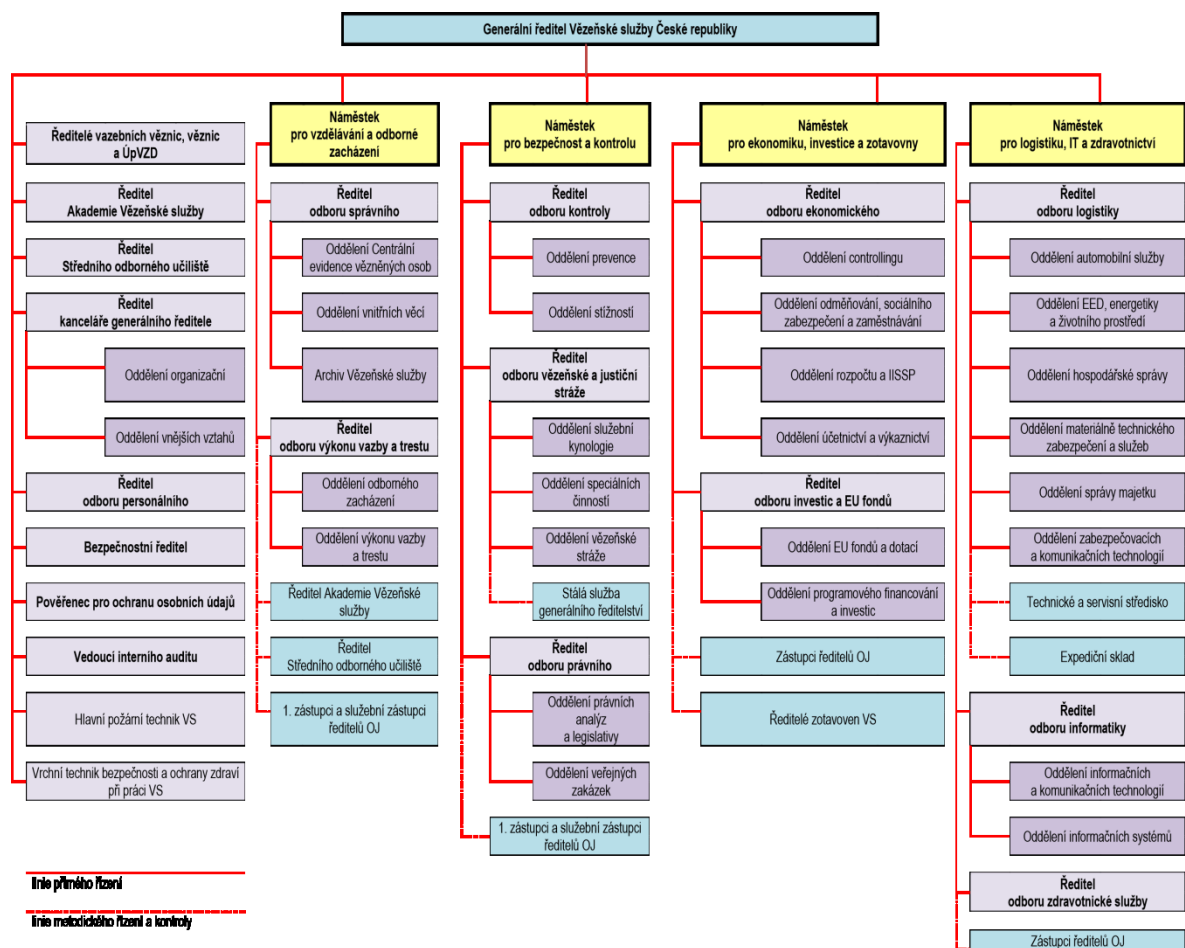
„Ústavy pro výkon zabezpečovací detence jsou zřízeny při Vazební věznici Brno a Věznici Opava a zajišťují, aby v souladu s právními předpisy (zákon č. 129/2008 Sb., o výkonu zabezpečovací detence a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů) probíhalo terapeutické a výchovné působení na osoby ve výkonu zabezpečovací detence (chovance). Zabezpečovací detence se vykonává v ústavech se zvláštní ostrahou a s léčebnými, psychologickými, vzdělávacími, pedagogickými, rehabilitačními a činnostními programy.“ (VSCR, 2019)

„Akademie Vězeňské služby zajišťuje příslušníkům a zaměstnancům základní kvalifikaci nezbytnou pro plnění služebních a pracovních úkolů a povinností a umožňuje další rozvoj jejich odborné kvalifikace. Pro potřeby rozvoje teoretické báze výuky se podílí také na rozvoji vědecké a výzkumné činnosti v oblasti penologie a penitenciaristiky a historie vězeňství.“ (VSCR, 2019)

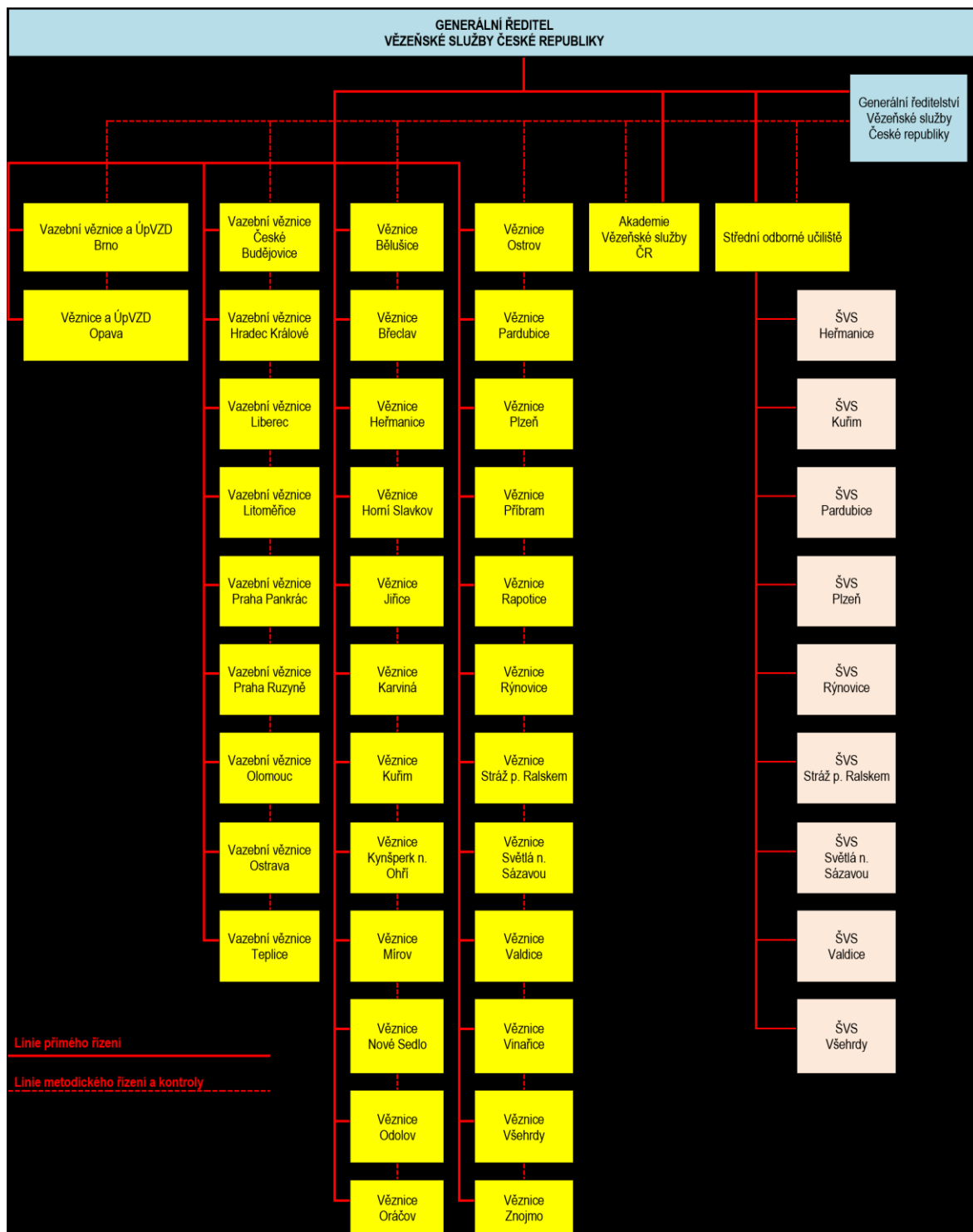
„Střední odborné učiliště Vězeňské služby je výchovně vzdělávací zařízení s celorepublikovou působností poskytující obviněným a odsouzeným přípravu pro výkon povolání a odborných činností v učebních a studijních oborech, doplnění základního vzdělání v kurzech

pro získání základního vzdělání a doplnění nebo rozšíření kvalifikace ve vzdělávacích kurzech.“ (VSCR, 2019)

„Zdravotnická služba Vězeňské služby (dále jen „zdravotnická služba“) zajišťuje poskytování zdravotní péče příslušníkům a zaměstnancům Vězeňské služby (dále jen „příslušníci a zaměstnanci“ nebo jen „zaměstnanci“) a obviněným, odsouzeným a chovancům. Součástí zdravotnické služby jsou odbor zdravotnické služby generálního ředitelství, vedoucí lékaři zdravotnických oblastí, zdravotnická střediska vazebních věznic, věznic a ústavů pro výkon zabezpečovací detence, vězeňské nemocnice.“ (VSCR, 2019)

Obr. 6. Organizační struktura Generálního ředitelství VSCR (VSCR, 2019)

Obr. 7. Organizační struktura Vězeňské služby České republik - VSCR (VSCR, 2019)

3.2 Úkoly vězeňské služby

Ve Statistické ročence 2018 Masiarová popisuje, že dle § 2 zákona o Vězeňské službě, Vězeňská služba zajišťuje zejména následující úkoly (VSCR, 2019):

- a) *„spravuje a střeží vazební věznice a věznice a odpovídá za dodržování zákonem stanovených podmínek výkonu vazby a výkonu trestu odnětí svobody,*
- b) *spravuje a střeží ústavy pro výkon zabezpečovací detence,*
- c) *střeží, předvádí a eskortuje osoby ve výkonu vazby, ve výkonu zabezpečovací detence a ve výkonu trestu odnětí svobody a eskortuje tyto osoby do výkonu ústavní nebo ochranné výchovy, ústavního ochranného léčení nebo zabezpečovací detence, a to bezprostředně po ukončení výkonu vazby, zabezpečovací detence nebo trestu odnětí svobody,*
- d) *prostřednictvím programů zacházení soustavně působí na osoby ve výkonu trestu odnětí svobody a obdobně i na některé skupiny osob ve výkonu vazby s cílem vytvořit předpoklady pro jejich řádný způsob života po propuštění,*
- e) *provádí výzkum v oboru penologie a využívá jeho výsledky a vědecké poznatky při výkonu vazby a při výkonu trestu odnětí svobody,*
- f) *zajišťuje pořádek a bezpečnost v budovách soudů, státních zastupitelství a ministerstva a v jiných místech jejich činnosti a v rozsahu stanoveném tímto zákonem zajišťuje pořádek a bezpečnost při výkonu pravomoci soudů a státních zastupitelství,*
- g) *vytváří podmínky pro pracovní a jinou účelnou činnost osob ve výkonu vazby, ve výkonu zabezpečovací detence a ve výkonu trestu odnětí svobody,*
- h) *provozuje hospodářskou činnost za účelem zaměstnávání osob ve výkonu trestu odnětí svobody, případně i osob ve výkonu vazby,*
- i) *vede evidenci osob ve výkonu vazby, ve výkonu zabezpečovací detence a ve výkonu trestu odnětí svobody na území České republiky,*
- j) *plní úkoly, které pro ni vyplývají z vyhlášených mezinárodních smluv, k jejichž ratifikaci dal Parlament souhlas a jimiž je Česká republika vázána,*
- k) *zabezpečuje vzdělávání příslušníků Vězeňské služby (dále jen „příslušníci“) a zaměstnanců Vězeňské služby, které provádí Akademie Vězeňské služby, a vzdělávání osob ve výkonu vazby a ve výkonu trestu odnětí svobody, které provádí Střední odborné učiliště,*
- l) *poskytuje zdravotní služby ve svých zdravotnických zařízeních osobám ve výkonu vazby, osobám ve výkonu zabezpečovací detence a osobám ve výkonu trestu odnětí*

- svobody, příslušníkům a zaměstnancům Vězeňské služby (v případě potřeby zabezpečuje zdravotní služby u mimovězeňských poskytovatelů zdravotních služeb),
- m) v rozsahu stanoveném zvláštním právním předpisem objasňuje a prověřuje vlastními pověřenými orgány trestné činy osob ve výkonu vazby, trestu odnětí svobody, zabezpečovací detence a ve spolupráci s Generální inspekcí bezpečnostních sborů se podílí na předcházení a odhalování trestné činnosti příslušníků Vězeňské služby a zaměstnanců zařazených k výkonu práce ve Vězeňské službě spáchané při výkonu služby nebo při plnění pracovních úkolů,
- n) další úkoly podle zvláštních právních předpisů.
- o) Úkoly zajišťují ve Vězeňské službě vězeňská stráž, justiční stráž, správní služba, Akademie Vězeňské služby a pověřené orgány Vězeňské služby.“

3.3 Odborní zaměstnanci vězeňské služby

Vězeňská služba ve svém informačním servisu (VSCR, 2019) popisuje svou práci s odsouzenými. Pro veškerou práci a komunikaci s odsouzenými je stanoven tým odborných zaměstnanců. Klíčovou roli hrají odborné týmy složené z následujících profesí:

- speciální pedagog,
- psycholog,
- sociální pracovník,
- vychovatel,
- strážní,
- dozorcí.

„Speciální pedagog – je odborný zaměstnanec oddělení, který garantuje u svěřených odsouzených odbornou úroveň realizace programu zacházení a vnitřní diferenciaci. Metodicky usměrňuje výkon práce vychovatelů. Odpovídá, ve spolupráci s ostatními odbornými zaměstnanci, za úroveň odborného zacházení s jednotlivými odsouzenými v návaznosti na jejich komplexní zprávy.“ (VSCR, 2019)

„Psycholog – je odborný zaměstnanec, který garantuje u odsouzených odbornou psychologickou činnost a odbornou úroveň realizace programu zacházení. Psycholog přitom provádí psychologickou diagnostiku vězňů, zpracovává jejich psychologické posouzení v rámci komplexní zprávy, včetně doporučení pro program zacházení. Podílí se na zpracování

konkrétních programů zacházení jednotlivých odsouzených, na vyhodnocování jejich úspěšnosti a na navrhování změn programu zacházení.“ (VSCR, 2019)

„Sociální pracovník – je odborný zaměstnanec oddělení, jehož základním úkolem je samostatná sociální práce, která je zaměřena zejména na plynulý přechod odsouzených do řádného občanského života. Při její realizaci dbá na zajištění a dodržení standardů kvality poskytovaných sociálních služeb. Je podřízen vedoucímu oddělení výkonu trestu a současně je odborným poradcem ředitele věznice v oblasti sociálně právních aspektů výkonu trestu a v oblasti přechodu odsouzených do řádného občanského života.“ (VSCR, 2019)

„Vychovatel – úkolem vychovatele je komplexní výchovná, vzdělávací, diagnostická a preventivní činnost zaměřená na celkový rozvoj osobnosti a na socializaci, resocializaci a reedukaci včetně cílených opatření k optimalizaci vzdělávacího procesu odsouzených a realizaci protidrogové prevence v rámci věznice. Vychovatel denně pracuje s vězňenými, řeší jejich problémy a požadavky. Odpovídá za stav kázně, pořádku, dodržování zákonnosti i realizaci programů zacházení. Z hlediska výchovné práce s vězňenými jej lze považovat za ústřední postavu tohoto procesu.“ (VSCR, 2019)

„Strážní – s odsouzenými vstupují do styku především při jejich eskortování na pracoviště, k soudům a do zdravotnických zařízení a při některých dalších specifických služebních úkonech.“ (VSCR, 2019)

„Dozorci – jsou jedním ze základních článků přímé práce s vězni. Provádějí soustavnou kontrolní a dozorcí činnost, odpovídají za dodržování stanoveného pořádku a kázně ze strany vězňených, vykonávají jejich prohlídky, prohlídky cel nebo ložnic, ve výkonu vazby zajišťují výdej stravy a další nezbytné úkoly.“ (VSCR, 2019)

3.4 Shrnutí kapitoly

Vězeňská služba je ozbrojený bezpečnostní sbor, správní úřad a účetní jednotka působící na území České republiky. Člení se na vězeňskou stráž, justiční stáž, správní službu.

Organizačními jednotkami Vězeňské služby jsou Generální ředitelství Vězeňské služby („generální ředitelství“), vazební věznice, věznice, ústavy pro výkon zabezpečovací detence, Střední odborné učiliště, Akademie Vězeňské služby. Pro veškerou práci a komunikaci s odsouzenými je stanoven tým odborných zaměstnanců, složený ze speciálního pedagoga, psychologa, sociálního pracovníka, vychovatele, strážných, dozorců.

4 ODSOUZENÍ VE VÝKONU TRESTU ODNĚTÍ SVOBODY

VSCR (2019) ve specifikaci výkonu trestu odnětí svobody zdůrazňuje, že:

„Hlavním cílem trestu odnětí svobody je výchovné působení na pachatele trestného činu, dosažení změny struktury v jeho chování žádoucím způsobem a jeho zdárná reintegrace do intaktní společnosti.“

Člověk, odsouzený člověk, se nyní stává vězněm. Jeho život, který byl doposud v jeho vlastních rukách se najednou ocitá pod direktivou řady předpisů, nařízení, směrnic a řádů. Vězeň je donucen se řídit a podřídit pravidlům a rozkazům cizích autorit. Vězeň ztrácí své soukromí.

Začlenění do prostředí věznic je prováděna jednak obecnými výchovnými metodami a jednak metodami zacházení s vězni (metodami stanovenými zákonem a dalšími normami). Další fází jsou speciální metody, které jsou zaměřeny na individuální i skupinové formy práce s odsouzenými. Hlavním pilířem těchto speciálních metod je program zacházení, který zahrnuje souhrn pracovních, vzdělávacích, zájmových a speciálních aktivit.

4.1 Přijímání odsouzených ve výkonu trestu odnětí svobody

Odsouzený může být přijat do výkonu trestu odnětí svobody na základě pravomocného a vykonatelného rozhodnutí soudu a nařízení výkonu trest. Navazujícím krokem je vydaná výzva soudu k nastoupení výkonu trestu anebo příkazu soudu k dodání odsouzeného do výkonu trestu.

*Tab. 3. Počet obviněných a odsouzených zločinců v období 2017 -2018
(VSCR Statistická ročenka 2018, 2019)*

	Celkem obvinění	Celkem odsouzení	Vězni celkem
2017	1 809	20 271	22 159
2018	1 816	19 677	21 577

Odsouzený je přijímán do věznice na nástupní oddělení odbornou komisí dle § 8 odst. 1 řádu výkonu trestu odnětí svobody, která se skládá z:

- vedoucího oddělení výkonu trestu (oddělení výkonu vazby a trestu),
- psychologa,
- speciálního pedagoga,

- sociálního pracovníka,
- vychovatele,
- popřípadě dalších zaměstnanců VS, které případně určí ředitel věznice.

Nástupním oddělením je označeno speciální oddělení, které je zřízeno vedením věznice za účelem:

- lékařské prohlídky nového odsouzeného,
- vyhotovení komplexní zprávy o odsouzeném,
- návrhu programu zacházení,
- seznámení odsouzeného se zněním zákonných předpisů, věnovaných výkonu trestu odnětí svobody a potřebných pro uplatnění jeho základních práv a svobod,
- seznámení s povinnostmi spojenými s výkonem trestu odnětí svobody.

Komplexní zpráva o odsouzeném (vychází z § 41 odst. 2 zákona o výkonu trestu) obsahuje shrnutí výsledků posudku:

- psychologického,
- pedagogického,
- sociálního,
- lékařského,
- hodnocení rizik a potřeb,
- jiných dostupných materiálů k osobě odsouzeného.

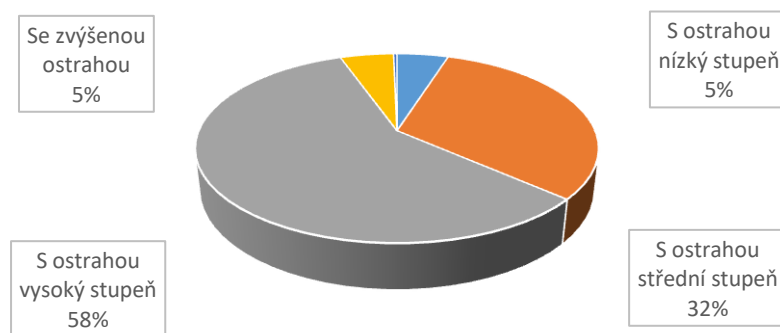
Obsah komplexní zprávy a jednotlivých posudků je důvěrný. Ohled se bere také na délku uloženého trestu, charakteristiku osobnosti a příčiny trestné činnosti. Výše uvedení odborníci vyhotovují jednotlivé, na sobě nezávislé posudky, které se následně umístí do jednoho dokumentu, komplexní zprávy.

Délka pobytu na nástupním oddělení je naprosto individuální, § 8 odst. 2 řádu výkonu trestu odnětí svobody stanovuje, že by délka pobytu zde neměla překročit dobu 2 týdnů. Při přijetí do věznice se u odsouzeného provede:

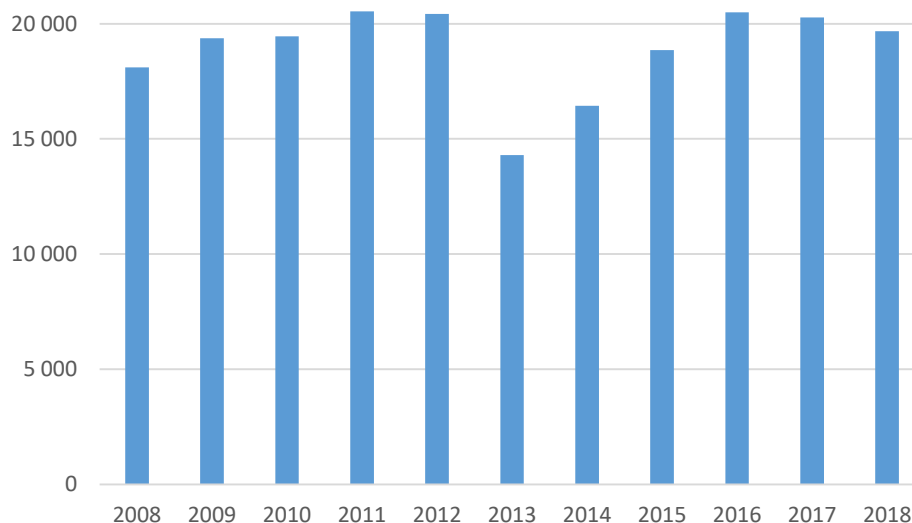
- osobní prohlídka (osobou stejného pohlaví),
- hygienická opatření,
- protiepidemická opatření.

Odsouzený je přijímán do výkonu trestu po ověření jeho totožnosti a na základě následujících dokumentů:

- písemného nařízení výkonu trestu,
- písemné výzvy k nastoupení do výkonu trestu,
- písemného příkazu k dodání odsouzeného do výkonu trestu vydaného soudem, které musí být opatřeny podpisem soudce.

Obr. 8. Počty odsouzených dle typu věznice v roce 2018
(VSCR Statistická ročenka 2018, 2019)

Obr. 9. Počet odsouzených v období 2008-2018 (VSCR Statistická ročenka 2018, 2019)

4.2 Umístování odsouzených ve výkonu trestu odnětí svobody

Odděleně se umísťují odsouzení muži od odsouzených žen, odsouzení s infekčním onemocněním nebo u nichž je podezření na infekční onemocnění a dále zpravidla odsouzení:

- mladiství od dospělých,
- recidivisté od odsouzených tzv. prvotrestaných,
- za úmyslně spáchané trestné činy od odsouzených za trestné činy z nedbalosti,
- trvale pracovně nezařaditelní,
- s poruchami duševními,
- poruchami chování,
- s uloženým ochranným léčením,
- zabezpečovací detencí,
- velmi nebezpeční odsouzení.

4.3 Diferenciace odsouzených

Pojem „*Diferenciace výkonu trestu odnětí svobody*“ by se v jednodušší podobě mohl specifikovat, jako členění odsouzených na základě právní normou stanovených kritérií.

Dle Šámala (2013) lze diferenciaci členit na dvě fáze:

1. **vnější diferenciaci**, která se dělí na:
 - **soudní diferenciaci**, kde soudce v rozsudku řadí odsouzené do čtyř typů věznic;
 - **diferenciaci prováděnou Vězeňskou službou**, která se uskutečňuje bezprostředně po nástupu výkonu trestu odnětí svobody;
2. **vnitřní diferenciaci** probíhá výlučně ve věznici určitého typu, dle interní právní normy.

Schéma umístění diferenciaci je v příloze č. PII, PIII.

V říjnu 2017 vstoupil v platnost návrh zákona, kterým se změnil zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů, a další související zákony (dále jen „novela“), který přinesl reformu ovlivňující jak vnější, tak vnitřní diferenciaci výkonu trestu odnětí svobody.

Hlavní smysl novely byl vytvořit podmínky, přispívající k resociaci odsouzených pachatelů trestných činů a snížení rizika recidivy. Jedná se o přesun diferenciaci do roviny penitenciární. (Kalvodová, 2016)

4.4 Shrnutí kapitoly

Jak bylo napsáno v této kapitole, tak hlavním cílem trestu odnětí svobody je výchovné působení na pachatele trestného činu, dosažení změny struktury v jeho chování žádoucím způsobem a jeho zdárná reintegrace do intaktní společnosti. Aby toto bylo naplněno, musí odsouzený projít celým procesem tzv. převýchovy. Po odsouzení zločince je písemně vyzván k nástupu do výkonu trestu. Odsouzený je nejdříve přijímán na nástupní oddělení, kde absolvuje všechny lékařské prohlídky, je mu vyhotovena komplexní zpráva a návrh programu zacházení, je seznámen se zněním zákonných předpisů, věnovaných výkonu trestu odnětí svobody a potřebných pro uplatnění jeho základních práv a svobod a seznámí se s povinnostmi spojenými s výkonem trestu odnětí svobody. Na základě soudní či diferenciacce VS je zařazen do věznice určitého typu.

5 PROGRAMY ZACHÁZENÍ VE VÝKONU TRESTU ODNĚTÍ SVOBODY

Z komplexní zprávy, která je popsána v předchozí kapitole se následně zpracovává tzv. „*Program zacházení s odsouzeným*“ (dále jen "*program zacházení – PZ*"). Na jeho zhotovení se podílí stejná odborná skupina jako v kapitole 4.1.

Každému odsouzenému je sestaven individuální program zacházení, jehož hlavním cílem je pozitivní působení na osobnost odsouzeného tak, aby byly zachovány hlavní zásady výkonu trestu odnětí svobody.

Do programu zacházení se zařazují např.:

- terapie nebo tréninky zvládnání agresivity,
- pravidelné vzdělávání,
- pracovní aktivity.

Náplň programu zacházení se skládá z výčtu konkrétních činností, kterých se musí odsouzený povinně účastnit nebo vykonávat. Dále pak § 41 odst. 3 zákona o výkonu trestu nařizuje, aby zde byl uveden:

- konkrétní cíl působení na odsouzeného,
- metody zacházení s odsouzeným směřující k dosažení cíle,
- způsob a četnost hodnocení.

Za cíl se může považovat např.:

- zvýšení pracovní kvalifikace,
- dosažení určitého stupně vzdělání,
- osvojení si pracovních návyků,
- apod.

PZ se člení, dle § 36 odst. 2 řádu výkonu trestu, na aktivity:

- pracovní,
- vzdělávací,
- speciálně výchovné,
- zájmové,
- oblast utváření vnějších vztahů.

V rámci těchto aktivit se využívá pěti složek výchovy:

- rozumové,
- mravní,
- pracovní,
- estetické,
- tělesné.

Cílem programu zacházení je „*pozitivně ovlivnit chování a jednání odsouzeného, minimalizovat negativní účinky uvěznění a současně napomáhat odsouzenému k návratu do společnosti a k vedení soběstačného života v souladu se zákonem*“ (VSCR, 2019).

5.1 Zaměstnávání odsouzených

Jednou z povinností odsouzené osoby je podle § 28 zákona č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů, „**povinnost pracovat**“. Pokud je odsouzenému osobně přidělena práce a není uznán dočasně práce neschopný, nebo není po dobu výkonu trestu uznán zdravotně nezpůsobilý k výkonu práce.

V případě potřeby zaměstnání odsouzeného u jiného subjektu, než je věznice, je nutný předchozí písemný souhlas VSCR.

Formy zaměstnávání odsouzených (VSCR, 2019):

- **vnitřní provoz** – např. úklid, kuchyně, kotelna, údržba, autodílna, sklady apod.,
- **provozovny střediska hospodářské činnosti** – např. zámečnické práce, stavební činnost, úklidové práce, montážní práce, kompletační práce apod.,
- **vlastní výroba** – např. dřevovýroba, kovovýroba, šití,
- **cizí subjekty** – může probíhat na pracovištích uvnitř věznic nebo pracovištích mimo věznice – např. likvidace odpadů, kompletace propagačních materiálů, kompletace elektro výrobků, balení výrobků, sklářská a bižuterní výroba, výroba palet, výroba nábytku, stavební práce, zámečnické práce, úklid veřejného prostranství, montážní práce apod.

Zaměstnávání vězňů napomáhá a slouží (VSCR, 2019):

- při návratu do společnosti,
- ke snížení recidivy,
- platit náklady výkonu trestu ze svého výdělku,

- hradit škody způsobené trestnou činností,
- vytváří a udržuje pozitivní návyky,
- lepší uplatnění na trhu práce po propuštění z výkonu trestu.

Cíle VS ČR v oblasti zaměstnávání:

- zvyšovat vzdělávání a pracovní kvalifikaci odsouzených v souladu s potřebami trhu práce,
- systematicky vytvářet u odsouzených pracovní návyky,
- zavádět dvojsměnné či vícesměnné provozy,
- investovat do renovace stávajících dílen a hal,
- zpracovat investiční záměry na stavbu nových výrobních hal.

5.2 Vzdělávací aktivity

Vzdělávání odsouzených se již od dob minulých považuje za nejvýznamnější nejúčinnější formu nápravy vězňů. Ze statistik vyplývá, že velké procento odsouzených nemělo před výkonem trestu ukončeno základní vzdělání, což mělo dopad na formu negramotnosti u odsouzených. Základním prvkem ve vzdělávání odsouzených byl tak kurz čtení, psaní a doplnění si znalostí základních škol. S rozvojem vzdělanosti ve společnosti se tak měnil i přístup ke vzdělání pro odsouzené. Již se nejedná o doplnění základního vzdělání, ale spíše o možnosti získání rekvalifikace.

V průběhu výkonu trestu odnětí svobody je odsouzeným podle zákona č. 169/1999 Sb. o výkonu trestu odnětí svobody omezen či přerušen výkon určitých práv a svobod zaručených Ústavou ČR. Mezi ně však nepatří právo na vzdělání. Výchova a vzdělávání ve věznicích jsou důležitým prostředkem při práci s odsouzeným a řadí se k hlavním nástrojům pro umožnění opětovného zařazení vězně do společnosti.

Všichni vězni mají mít přístup ke vzdělání a výchově. Výchova by měla zahrnovat:

- základní vzdělání,
- odbornou výchovu,
- kulturní a tvořivé činnosti,
- tělesnou výchovu a sporty,
- sociální výchovu,
- možnost navštěvovat knihovnu,

- a další.

Vzdělávání je nutno chápat jako jeden z prostředků naplnění hlavních zásad výkonu trestu odnětí svobody uvedených v § 2 zákona o výkonu trestu odnětí svobody a jako prostředek k získání a zvyšování pracovních dovedností, které odsouzené osobě zvýší šanci na úspěch na trhu práce a dopomohou k získání kvalifikovaného zaměstnání. Představuje tedy jeden z nejdůležitějších „*resocializačních nástrojů*“.

Vzdělávání odsouzených je koncipováno jako součást individuálního programu zacházení, který je základním prostředkem cílevědomého a komplexního působení v rámci resocializace.

Vzdělávacími aktivitami programu zacházení se dle § 36 odst. 4 vyhlášky se rozumí vzdělávání:

- realizované středním odborným učilištěm,
- vedené či kontrolované zaměstnanci oddělení výkonu trestu,
- v korespondenčních kursech a v síti základních, středních, vyšších odborných nebo vysokých škol České republiky.

Vzdělávání vězňených osob lze rozdělit podle kritéria na **formální** a **neformální**.

- **Formální vzdělávání** – zajišťuje Vězeňská služba nebo spolupracující subjekt. Jeho výsledkem je základní, středoškolské, vyšší odborné nebo vysokoškolské vzdělání.
- **Neformální vzdělávání** – probíhá v rámci programu zacházení a řadí se sem např.:
 - všeobecné vzdělávací kurzy,
 - odborné kurzy,
 - rekvalifikační kurzy,
 - specializační kurzy,
 - atd.

Kurz může být, stejně jako formální vzdělávání, zakončen dokladem o jeho absolvování.

Vzdělávání lze také členit na (VSCR, 2019):

- primární,
- sekundární,
- terciální,

podle úrovně dosaženého vzdělání.

- **Primární vzdělávání** představuje dokončení základního vzdělání, ať již v rámci povinné školní docházky, nebo na základě dobrovolnosti, a odstranění negramotnosti.
Vězeňská služba ČR má dle § 26 odst. 8 zákona č. 293/1993 Sb., o výkonu vazby, v platném znění, povinnost zabezpečit mladistvým realizaci povinné školní docházky.
- **Sekundární vzdělávání** je v délce tří nebo čtyř let, existují však i jednoleté a dvouleté obory.
Jedná se o nejširší nabídku vzdělávání, protože již většina odsouzených již disponuje dokončeným základním vzděláním, popř. je vyučeno bez maturity.
- **Terciální vzdělávání** probíhá v rámci vyšších odborných a vysokých škol a je realizováno formou korespondenčních kurzů dle § 36 odst. 4 písm. c) vyhlášky.

Vzdělání se řadí na úroveň zaměstnání. Vzdělávací aktivity jsou realizovány buď ve formě denních nebo večerních kurzů, to zejména pro ty odsouzené, kteří chtějí pracovat a zároveň navštěvovat vzdělávací aktivity.

Z vysvědčení, výučních listů nebo jiných dokumentů nesmí být jasné, že studium bylo dokončeno v průběhu výkonu trestu odnětí svobody. Pokud odsouzený nestihne dostudovat v průběhu výkonu trestu, má právo na dané škole dokončit studium i po propuštění. (Biedermanová, Petras, 2011).

Do vzdělávání odsouzených se dále zařazují tzv. aktivity (§ 36, odst. 3 a následující vyhlášky č. 345/1999 Sb)

Aktivity jsou členěny na:

- neformální,
 - speciální,
 - zájmové.
-
- **Neformální aktivity** jsou aktivity vedené personálem věznice. V rámci programu zacházení probíhají další kurzy, socializační programy a terapie, např.:
 - základy práce na PC,
 - kurz vaření,
 - jiné kurzy (např. jazykové).
 - **Speciálními výchovnými aktivitami** se rozumí:
 - sociální,
 - speciální pedagogické, psychologické a terapeutické působení vedené zaměstnanci s potřebným odborným vzděláním, zaměřené zejména na:
 - oblast příčin a důsledků páchaní trestné činnosti,
 - rizika a kriminogenní potřeby,
 - osobnost odsouzeného, nebo
 - změnu postojů, myšlení a chování odsouzeného.
 - **Zájmové aktivity** jsou individuální a skupinové zájmové činnosti vedené zaměstnanci s potřebným odborným vzděláním.

5.3 Speciálně výchovné aktivity

Jde o individuální a skupinové působení na odsouzené prostřednictvím speciálně vyškolených pracovníků. Tyto aktivity určené § 36, odst. 5 vyhlášky č. 345/1999 Sb., jsou zaměřeny především na:

- sociálně právní poradenství,
- terapeutické programy,
- trénink ovládnutí své agresivity.

Aktivity probíhají ve všech typech věznic, ale nejvyšší využití mají právě ve specializovaných odděleních, ve kterých si trest odnětí svobody vykonávají odsouzení s:

- poruchami duševními,
- poruchami chování,

- poruchami spojenými s užíváním psychotropních látek,
- s mentální retardací.

Cílem těchto aktivit je snížit riziko páčání další trestné činnosti, snaha vedoucí k nápravě a vést k resocializaci odsouzených. Vedeny jsou odbornými zaměstnanci, kteří byli popsáni v kapitole 3.3. Aktivity jsou odsouzenému určeny speciálním pedagogem na základě celkové komplexní zprávy, sám odsouzený si tyto aktivity vybírat nemůže.

5.4 Utváření vnějších vztahů

Jde o závěrečnou oblast programu zacházení, která je zaměřena na uspořádání a zajištění sociálních podmínek po propuštění. Práce v rámci této oblasti je soustředěna mezi odsouzenými a sociálními pracovníky, které spolupracují s Probační a mediační službou České republiky.

Pokud má odsouzený sociální zázemí, je mu vždy PZ stanovena podpora vztahu s rodinou. Realizace této oblasti probíhá v rámci institutu povolení opuštění věznice v souvislosti s návštěvou v časovém rozmezí od 3 do 24 hodin či přerušování výkonu trestu až na 48 hodin. Zároveň se sleduje (Probační a mediační služba, 2019):

- stupeň narušení osobnosti odsouzeného,
- povaze a délce uloženého trestu,
- typu věznice,
- celkové chování odsouzeného v průběhu dosud vykonaného trestu.

Probační a mediační služba (dále jen PMS) reprezentuje instituci na poli trestní politiky, vychází ze součinnosti dvou oblastí, což jsou zejména sociální práce a práva nejen trestního.

Cíle činnosti PMS (Probační a mediační služba, 2019):

- **Integrace pachatele** – začlenění odsouzeného do života společnosti bez dalšího porušování zákonů.
- **Participace poškozeného** – zapojení poškozeného do procesu vlastního odškodnění, o obnovení jeho pocitu bezpečí, integrity a důvěry ve spravedlnost.
- **Ochrana společnosti** – přispění k ochraně společnosti účinným řešením konfliktů a rizikových stavů spojených s trestním řízením a efektivním zajištěním realizace uložených alternativních trestů a opatření.

Obr. 10. Probační a mediační střediska v ČR (Probační a mediační služba, 2019)

5.5 Shrnutí kapitoly

Každému odsouzenému se individuálně sestavuje „program zacházení“. Program zacházení musí obsahovat výčet konkrétních činností, kterých se musí odsouzený povinně účastnit a vykonávat. V každém PZ musí být uveden konkrétní cíl působení na odsouzeného, metody zacházení s odsouzeným směřující k dosažení cíle a způsob a četnost hodnocení. PZ se člení na aktivity pracovní, vzdělávací, speciálně výchovné, zájmové, oblast utváření vnějších vztahů. Jednou z povinností odsouzeného je podle § 28 zákona č. 169/1999 Sb., povinnost pracovat (výjimku má pouze odsouzený dočasně práce neschopný, nebo zdravotně nezpůsobilý k výkonu práce). Zaměstnávání vězňů napomáhá a slouží při návratu do společnosti, ke snížení recidivy, platit náklady výkonu trestu ze svého výdělků, hradit škody způsobené trestnou činností, vytváří a udržuje pozitivní návyky, lepší uplatnění na trhu práce po propuštění z výkonu trestu. V průběhu výkonu trestu odnětí svobody je odsouzeným podle zákona č. 169/1999 Sb. omezen výkon určitých práv, ale ne právo na vzdělání. Výchova a vzdělávání ve věznicích jsou důležitým prostředkem při práci s odsouzeným. Odsouzeným se nabízí formální i neformální vzdělání, tzn. od klasického vzdělání (ZŠ, SŠ, VŠ), přes všeobecné vzdělávací kurzy, odborné kurzy, rekvalifikační kurzy, specializační kurzy atd. Závěrečnou oblast programu zacházení se zaměřuje na uspořádání sociálních podmínek po propuštění. Práce v rámci této oblasti je soustředěna mezi odsouzenými a sociálními pracovníky, které spolupracují s Probační a mediační službou České republiky.

II. PRAKTICKÁ ČÁST

6 VĚZNICE VALDICE

Věznice Valdice (dále jen „věznice“) se nachází nedaleko Jičína a jde o nejstarší věznici v Česku. Věznice je situována v objektu dřívějšího kartuziánského kláštera, který se nachází 4 km za městem Jičín, směrem na město Lomnice nad Popelkou a Semily. (VSCR – Věznice Valdice, 2019)

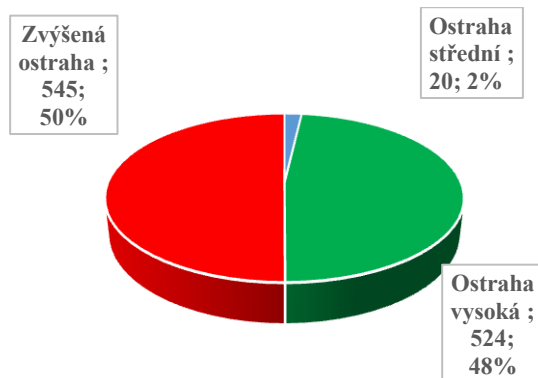
Obr. 11. Věznice Valdice (VSCR – Věznice Valdice, 2019)

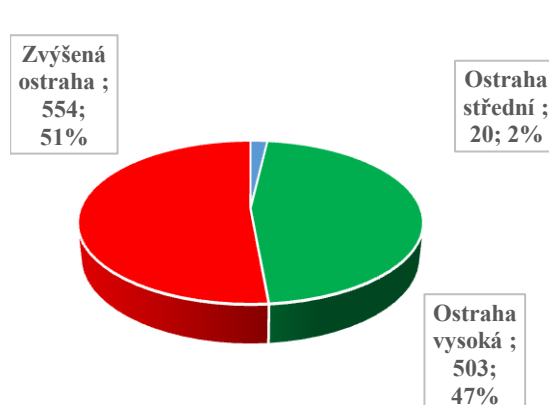
Obr. 12. Historická fotografie věznice Valdice (VSCR – Věznice Valdice, 2019)

Věznice Valdice je věznicí pro výkon trestu odnětí svobody odsouzených:

- se zvýšenou ostrahou,
- s ostrahou se středním a vysokým stupněm zabezpečení.

Obr. 13. Počet vězňů ve věznici Valdice dle typu zařazení v roce 2017 (VSCR – Věznice Valdice, 2019)

Obr. 14. Počet vězňů ve věznici Valdice dle typu zařazení v roce 2018 (VSCR – Věznice Valdice, 2019)

Praktická část byla vytvořena na základě jak osobních rozhovorů při návštěvách ve věznici Valdice se současnými odsouzenými, tak i se zaměstnanci. Dále byl veden korespondenční rozhovor s již už bývalými vězni věznice Valdice.

Ve věznici jsou zřízeny specializované oddíly (Mach, 2019):

- s poruchami duševními,
- s poruchami chování,
- s poruchou osobnosti a chování způsobenou užíváním návykových látek.

Věznice slouží pro muže, odsouzené za nejtěžší zločiny, jako jsou například vraždy, znásilnění, loupeže. Do Valdic jsou taktéž umístováni odsouzení s delšími tresty, recidivisté a jinak nebezpeční odsouzení. Také proto je v této věznici nejpřísnější režim, odsouzení jsou v celách, a jen pokud se chovají podle pravidel, můžou jít na pár hodin denně na chodbu. Pracují pouze v areálu věznice.

V roce bylo přestavbou vybudováno nové oddělení, které je využíváno pro odsouzené s doživotním trestem odnětí svobody (tyto vězni bývají označováni „ležatou osmičkou“) včetně dalších odsouzených, u nichž je diagnostikována potřeba zvýšené detence.

Včetně tohoto oddělení má věznice kapacitu 1095 míst.

Valdice jsou třetí největší věznicí v počtu vězněných osob. Nejvíce vězňů je v Plzni, druhé místo zaujímá věznice ve Vlnařicích.

Pro odsouzené je dále zřízeno (VSCR,2019):

- nástupní oddělení,
- výstupní oddělení (kam jsou odsouzení zařazováni před propuštěním),
- krizové oddělení,
- specializované oddělení pro odsouzené s poruchou osobnosti,
- specializované oddělení pro odsouzené zařazené do zvýšené ostrahy s poruchou osobnosti a chování, způsobenou požíváním psychotropních látek.

Součástí věznice je i lůžková část ošetrovny, kde je odsouzeným poskytována zdravotní péče na úrovni městských nemocnic.

6.1 Historie věznice

Historie věznice sahá hluboko do minulosti.

Věznice Valdice v datech (VSCR – Věznice Valdice, 2019):

- **1627** - Albrecht Václav Eusebius z Valdštejna – založil kartuziánský klášter, ve kterém se až do současnosti nachází věznice Valdice,
- **1628** – zahájení stavby kláštera,
- **1782** - řád kartuziánů patentem císaře Josefa II. zrušen,
(mniši byli vypuzeni a klášterní majetek byl v dražbách rozprodán, vnitřní zařízení nešetřně rozebráno),
- **1856** – z bývalé kartuzie byla zřízena centrální věznice, ta nejtěžší pro tresty od 10 let do doživotí,
- **1857** - zřízení mužské trestnice pro těžké provinilce,
- **1857** - přivezena část vězňů z trestnice Špilberk u Brna
(mezi prvními trestanci převedenými do Kartouz byl i známý loupežník Babinský),
- **1863** - postaveno kárné oddělení, budovu samovazby,
- **1868** - převzal veškerou správu trestnice prozatímní ředitel a milosrdné sestry opustily Kartouzy,
- **1906** - počet trestanců 300 + 96 vojáků infanterie, spolu se dvěma důstojníky a jedním šikovatelem,
 - Kartouzy se staly jednou ze dvou československých trestnic pro nepolepšitelné muže, odsouzené k trestu odnětí svobody v trvání od jednoho roku až po doživotí,
- **1928** bylo v “mužské trestnici v Kartouzích u Jičína vězněno
 - 35 trestanců odsouzených na doživotí,
 - 51 trestanců mělo odpykat trest v trvání 10 až 20 let,
 - 45 trestanců mělo trest od 5 do 10 let,
 - 297 trestanců mělo ve vězení pobýt jeden rok až pět let,
 - 30 prvotrestanců,
 - 96 dozorců,
- **1928** - 13 až 16 vrchních dozorců,

- 33 až 50 dozorců podúředníků,
- 15 až 26 dozorců,
- 13 až 19 pomocných dozorců,
- celkové počty dozorců byl v rozmezí 82 až 98 lidí,
- **1937** počty trestanců kolísaly mezi 451 až 522,
- **1938** bylo předáno 170 trestanců s nejdelším trváním trestů z Valdic do lépe vyba-vené trestnice pro muže v Plzni a 80 trestanců do trestnice na Pankráci v Praze,
- Ve Valdicích byl zřízen v uvolněných prostorách “Ústav pro choré a mladistvé trestance ve Valdicích”,
- od **1938** - v budově dnešního výkonu trestu odnětí svobody pro odsouzené k doži-votnímu trestu, zřízena vyšetřovna gestapa,
 - fašisté na 150 českých pokrokových lidí,
 - ve zbývající části objektu byl vykonáván “normální” výkon trestu pro krimi-nální delikty, v němž střežení prováděli čeští dozorcí,
 - V období II. světové války se příslušníci angažovali v protifašistickém odboji, Čeští dozorcí tiskli letáky, vydávali časopis “V boj”, ukrývali v prostorách útvaru munici a zbraně, pronásledované, nedovolená činnost byla prozrazena a řada dozorců odvedena do koncentrač-ních táborů,
- **1948 - 1990** byli do Valdic zařazováni převážně odsouzení s dlouhodobými tresty, zařazení do III. NVS.

Věznice měla absolutně největší počet vězňených osob (2 700 vězňených mužů).

- po revoluci v roce **1989** a po následné amnestii a novele trestního zákona v roce **1990** klesl počet vězňů na cca 500, následné pomalé navyšování,
- **2011** jejich počet dosáhl cca 1200,
- **2013** prezident České republiky vyhlásil amnestii pro vězňené osoby a ve valdické věznici docházelo postupně k poklesu odsouzených, stav ve Valdicích = 960.

6.2 Lokalita věznice

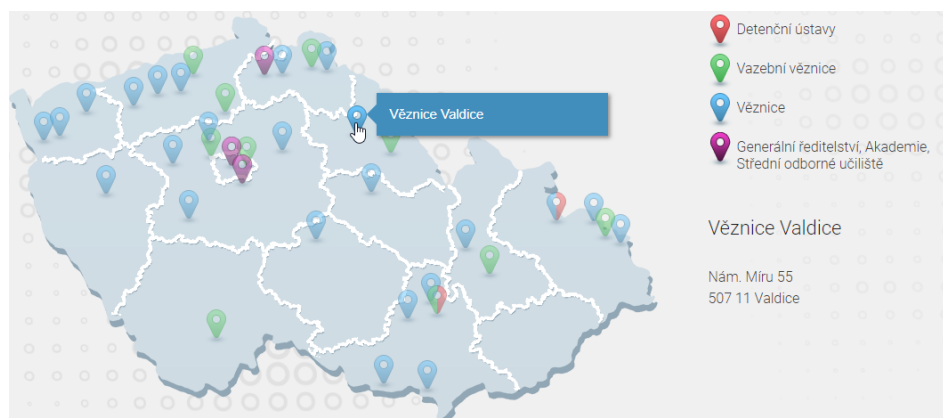
Věznice je situována v objektu dřívějšího kartuziánského kláštera, který se nachází 4 km za městem Jičín, směrem na město Lomnice nad Popelkou a Semily.

Věznice se rozkládá na 10 ha plochy a skládá se z několika budov.

- **budova A** (200 vězňů v ostraze)
- **výstupní oddíl** pro odsouzené zařazené do typu věznice s ostrahou s vysokým stupněm zabezpečení,
- budova B
- **budova C** (po rekonstrukci)
- nástupní oddíl,
- **výstupní oddíl** pro odsouzené zařazené do typu věznice se zvýšenou ostrahou,
- **budova D** (po rekonstrukci, 2 podlaží, 330 odsouzených)
- **uzavřený oddíl** – zvýšená ochrana, nejvyšší typ zabezpečení
- **specializovaný oddíl** pro odsouzené s poruchou duševní a poruchou chování,
- **specializovaný oddíl** pro odsouzené s poruchou osobnosti a chování, způsobenou užíváním návykových látek,
- budova E
- třípatrový blok pro **doživotně odsouzené** vězně,
- **oddíl se zesíleným technickým zabezpečením** pro výkon trestu velmi nebezpečných odsouzených
- **výstupní oddíl** pro odsouzené zařazené do typu věznice se zvýšenou ostrahou.

Cely jsou o rozměrech 2,5 x 4 metry se základním vybavením:

- kovová postel,
- přišroubovaný stůl,
- 2 stoličky,
- plechová krabice s plexisklem, ve které je umístěna televize,
- umyvadlo,
- toaleta za igelitovým závěsem.

Obr. 15. Lokalizace věznice Valdice (VSCR – Věznice Valdice, 2019)

6.3 Zaměstnávání ve věznici Valdice

Zaměstnávání odsouzených je jedním ze stěžejních cílů „Koncepce vězeňství do roku 2024“ (2016). Jak již bylo popsáno v kapitole 5.1, podle § 28 zákona č. 169/1999 Sb. má odsouzený povinnost pracovat, s výjimkou odsouzených, kteří jsou uznáni dočasně práce neschopní nebo zdravotně nezpůsobilí k výkonu práce.

Cílem pracovního zařazení odsouzeného je udržet u něho určité pracovní návyky, které si přináší z civilního života. Pokud tyto návyky dosud nemá, pak je u něj vypěstovat tak, aby byl schopen po propuštění se začlenit do společnosti a vydělával si na život legální cestou.

Jednou z činností vedení věznice je systémově koordinovat a realizovat konkrétní opatření, aby nedocházelo k odmítání kvalitních nabídek a zvýšený zájem zaměstnavatelů o práci odsouzených a zároveň zajistit práci pro všechny odsouzené, kteří mají pracovat.

6.3.1 Současný stav

Věznici Valdice se dlouhodobě i přes ztížené podmínky daří zaměstnávat vysoký počet odsouzených. Zaměstnávání vězňených osob ve věznici bylo prováděno prostřednictvím zaměstnávání ve vnitřních provozech věznice, prostřednictvím cizích subjektů na základě Smlouvy o zařazení odsouzených do práce, a to pouze v areálu věznice a prostřednictvím provozovny Střediska hospodářské činnosti.

Vězni se podílí na zajištění běžného chodu věznice, tzn. zajišťují činnosti prádelny, kuchyně, údržba uvnitř věznice, tak i okolo věznice. Vězni zařazení do dozoru provádí úklidové práce a sekání trávy v okolí věznice. V roce 2018 bylo zřízeno pracoviště „Pracovní skupina ubytovny“, které zajišťuje obsluhu jednotlivých ubytoven (výpomoc související s výdejem stravy, prádla, úklid apod.). Na základě zajištěných činností ze Střediska hospodářské

činnosti, v minulosti vězni např. lepili obálky A4, nyní probíhá kompletace kovových objímek či broušení litiny. Na kompletaci kovových objímek se podílí dvousměnný provoz v objektu č. 44 a jednosměnný provoz v objektu č. 23, kde pracují na výrobě doživotně odsouzení.

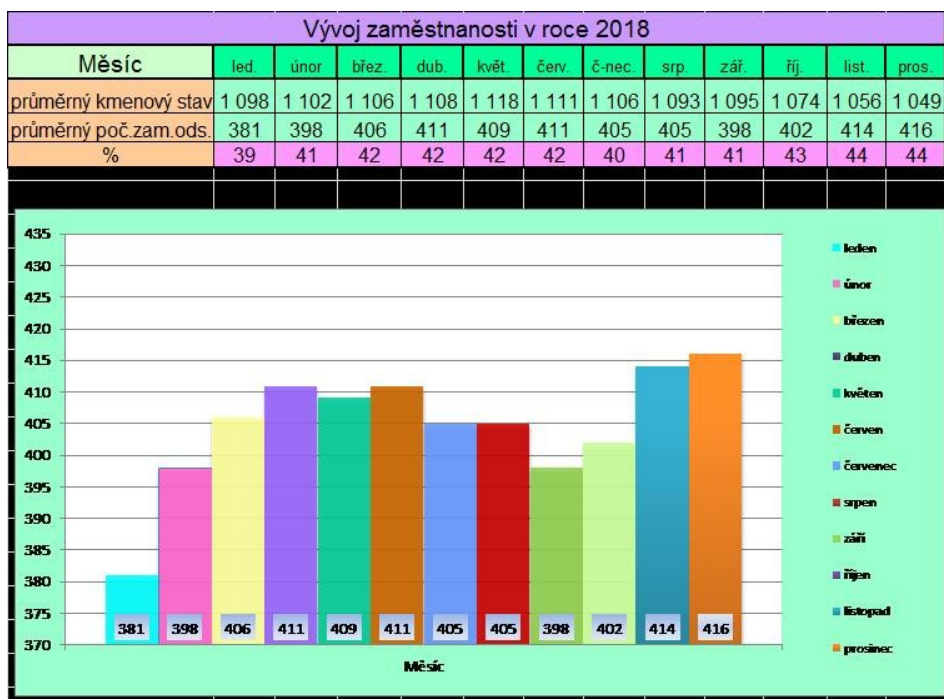
Od 1. dubna 2018 na základě nového Nařízení vlády č. 361/2017 o výši a podmínkách odměňování odsouzených zařazených do práce ve výkonu trestu odnětí svobody došlo k navýšení základní složky odměny. V současné době je v 1. skupině, tedy jedná-li se o práci, pro jejíž výkon není třeba odborná kvalifikace, částka 5 500 Kč, ve 2. skupině, pro jejíž výkon je potřebné vyučení nebo jiná odborná kvalifikace, 8 250 Kč. Tyto dvě skupiny jsou ve věznici zastoupeny. 3. skupina pak garantuje odměnu 11 000 Kč a 4. skupina 13 750 Kč.

V rámci věznice probíhá zaměstnávání odsouzených prostřednictvím provozovny SHČ. Ekonomická situace provozovny SHČ byla v roce 2018 stabilní a její hospodaření skončilo s kladným výsledkem 2 589 250 Kč po zdanění. Část z tohoto výsledku bude převedeno pro věznicí jako mimorozpočtové prostředky, které jsou využívány převážně na zlepšení pracovního prostředí zaměstnanců věznice.

*Tab. 4. Ekonomický stav provozovny SHČ Věznice Valdice
(VSCR Statistická ročenka 2018, 2019)*

Organizační jednotka	Výsledky hospodaření po zdanění v tis. Kč	Denní průměr zaměstnaných vězňů
Valdice	2 589,25	141

Velká část odsouzených normy neplní a potřebuje delší dobu na zácvik. Ve věznicích jsou lidé, kteří třeba 10 let a více nepracovali. Je pro ně těžké vydržet pracovat 8 hodin, proto je pracovní doba jen 5,5 hodiny. Ve věznicích pracuje aktuálně 482 vězňů, což tvoří zhruba 44 procent. Jak již bylo zmíněno věznice má specifikum v tom, že odsouzení nemohou být zaměstnání mimo objekt. Záleží proto na firmách, které jsou ochotny zavést uvnitř vězeňského komplexu výrobu.

Obr. 16. Vývoj zaměstnanosti v roce 2018 (zdroj: VSCR – Věznice Valdice, 2019)

6.3.2 Řešení

Aktivní úlohu zde musí hrát i manažeři samotných vězeňských zařízení, kteří nejlépe znají situaci v daném regionu a mohou své aktivity přizpůsobit aktuální poptávce a možnostem věznice. Vzhledem k tomu, že u věznice Valdice probíhá zaměstnání pouze v areálu věznice, musí vedení věznice zajistit investice do dalších prostor vhodných pro účel zaměstnávání odsouzených.

Ve věznici by měl fungovat tzv. koordinátor zaměstnávání odsouzených, který bude komunikovat mezi odsouzenými, firmami, vedením věznice a Generálním ředitelstvem Vězeňské služby ČR. Další novinkou GŘVŠČR je zavedení tzv. karty věznice (karta věznice Valdice je přílohou č. I), z níž mohou potenciální zájemci z řad zaměstnavatelů čerpat informace o možnostech zaměstnání odsouzených ve věznici.

Odsouzený, když je propuštěn z věznice Valdice a vstupuje na trh práce není v současné době připraven. Průměrná doba výkonu trestu odnětí svobody na jednoho vězně, kdy je odsouzený izolován od standardního pracovního režimu je 14 let. Některé osoby ve výkonu trestu jsou nedostatečně kvalifikované, mají malé dosavadní pracovní zkušenosti a s tím spojené pracovní návyky, nemají možnost podat o své dosavadní práci reference a zpravidla se potýkají s nedostatkem finančních prostředků a s existencí dluhů.

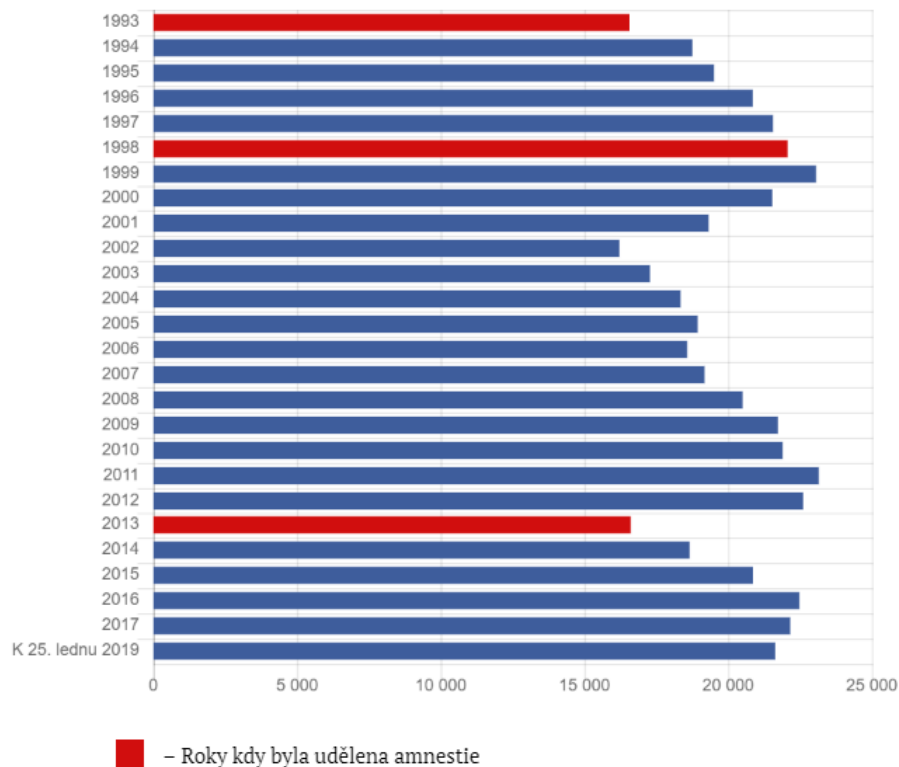
U osob, které odbornou kvalifikaci mají, však záznam v rejstříku trestů překážku tvoří a další zaměstnávání komplikuje. Řada zaměstnavatelů využívá záznam v rejstříku trestů jako kritérium pro vyloučení potenciálního zaměstnance.

Návrh řešení:

Určité období před přechodem odsouzeného z věznice na svobodu by měl být stát či mediální služba spolupracovat s vězněm a být mu nápomocný. Tak jak mají odsouzení automaticky zajištěnou práci ve vězení, měl by mít možnost na přechodnou dobu mít zajištěno pracovní místo i na svobodě. V případě, že by se jako zaměstnanec osvědčil, tak je již na zaměstnavateli, zda si jej ponechá jako kmenového zaměstnance či si sám najde jinou práci.

6.4 Přehlednost věznic

V 35 českých věznicích je celkově 20 831 míst, aktuálně za mřížemi pobývá 22 255 lidí. Od roku 1989 došlo k naprosté přeměně vězeňského systému v ČR, vymizeli političtí vězňi, proběhla několikrát amnestie prezidenta republiky, přesto jsou věznice v ČR nadále přeplněné.

Obr. 17. Počet odsouzených 1993 - 2019 (Pokorný, 2019)

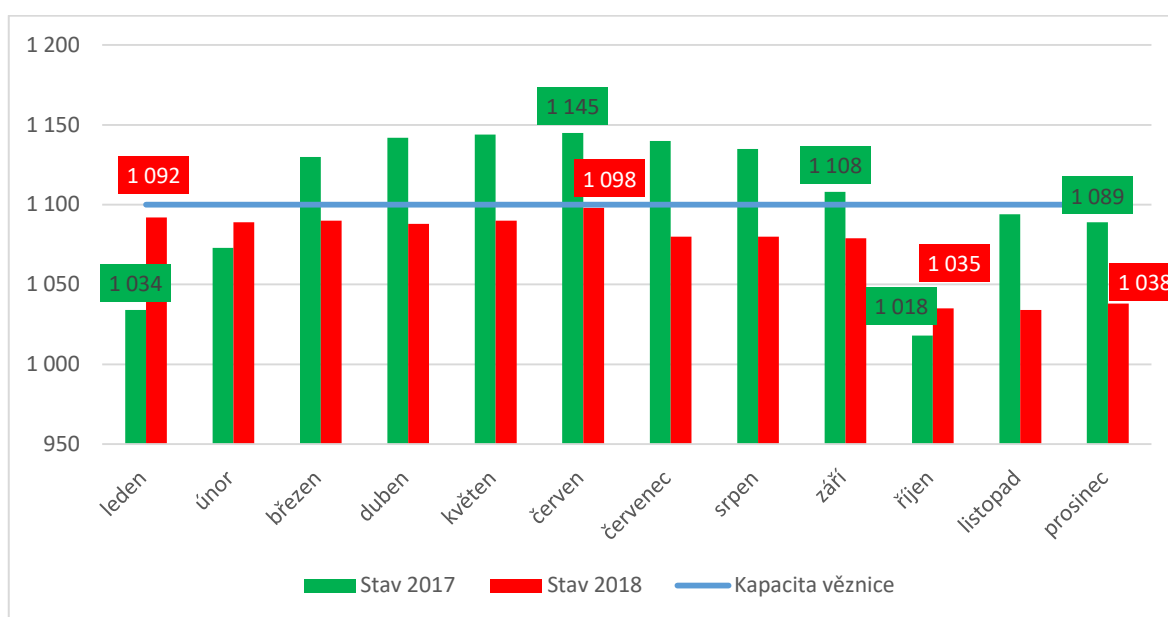
Současný trend a analýzy evropských věznic a architektů, kteří se zabývají výstavbou nových věznic, by měl mít vězeň k dispozici 12 m² prostoru, včetně stavebně oddělené sprchy a záchodu. Tento prostor však zatím v českých věznicích není uplatňován, kapacita českých věznic se počítá pouze 4 m² / 1 odsouzeného a přeplněnost je v průměru 120 %.

6.4.1 Současný stav

Taktéž ve věznici Valdice se počítá s ubytovacím prostorem pro jednoho vězně 4 m². V posledních dvou letech dle Statistické ročenky 2018 Vězeňské služby České republiky je ve věznici Valdice stav následující:

Tab. 5. Ekonomický stav provozovny SHČ Věznice Valdice
(VSCR Statistická ročenka 2018, 2019)

Valdice	UBYTOVACÍ KAPACITA (4 m ² /osobu)	STAV	VYUŽITELNOST v %
	pro VTOS	odsouzených	pro VTOS
2017	1 095	1 117	101,99 %
2018	1 100	1 074	97,67 %

Obr. 18. Vývoj kapacity věznice v letech 2017 – 2018/ (Pokorný, 2019)

Ve věznici se nacházejí malokapacitní cely, ale také velkokapacitní cely o počtu až 10 vězňů.

6.4.2 Řešení

Zatímco v ČR připadá na každých 100 000 obyvatel 203 vězňů, v Rakousku je to 95 a v Německu 76 vězňů.

Vzhledem k tomu, že recidiva ve věznici Valdice se pohybuje kolem 90 % a průměrná délka trestu odsouzeného je 14 let, nelze na rozdíl od jiných věznic očekávat velkou změnu a prudký pokles v počtu odsouzených, pokud by nebyl řešen rovnoměrným rozložením počtu odsouzených do jiných věznic.

Návrhy řešení:

- Využívat alternativní tresty
- Od října 2018 fungují elektronické náramky. Odsouzený s domácím trestem se musí pohybovat doma nebo v povolených místech.
- Do programu bylo zařazeno 132 lidí, v současnosti je má 95 osob. Dva potrestaní již porušili podmínky natolik, že jim byl trest změněn na výkon trestu odnětí svobody.
- Nezodpovědný přístup k trestu má obvykle 10 % odsouzených.
- Momentálně je k dispozici 280 monitorovacích sad,
- Ministerstvo spravedlnosti uvažuje, že do konce roku 2019 pořídí dalších 120 kusů.
- Ukládat peněžitě tresty
- V České republice byl v roce 2017 uložen peněžitý trest jen 14 % odsouzených. Tento trest byl udělen nejčastěji z důvodu řízení pod vlivem drog či alkoholu.
- Ministerstvo spravedlnosti a Nejvyšší státní zastupitelství se snaží soudy přesvědčovat, aby je udílely více, a jejich počet tak pomalu roste. V roce 2014 bylo uděleno 3 798 peněžitých trestů, zatímco v roce 2017 to bylo již 8 128 peněžitých trestů. (VSCR, 2017)
- Jak již bylo řečeno, zatímco v České republice je to jen 14 %, tak v Německu získává v rámci rozsudku peněžitý trest 80 % odsouzených. (Justice, 2019)
- Postavit novou věznici
- VSČR pro ni vytipovala Tábor a nechala na sebe převést i pozemek bývalého letiště. Místní jsou ale proti a zastupitelstvo odmítá změnit územní plán.
- Vězeňská služba ale nechce být příliš konkrétní v místech, kde věznice plánují vystavit. Nejdříve to totiž chce sdělit místním.
- Nová věznice má mít minimální kapacitu 800 míst. (Dohnal, Pokorný, 2018)

6.5 Nedostatečný program zacházení

Program zacházení s odsouzenými se člení dle § 36 vyhlášky MS č. 345/1999 na pracovní aktivity, vzdělávací aktivity, speciální výchovné aktivity, zájmové aktivity, oblast utváření vnějších vztahů. Programy zacházení s jednotlivými odsouzenými sestavuje speciální pedagog, který je zároveň garantem jejich odborné úrovně, a to včetně potřebných aktualizací programu zacházení v průběhu výkonu trestu. Na základě doporučení komise jej pak schvaluje ředitel věznice nebo jeho zástupce. V § 36 odst. 1 je nově stanoveno, že věznice na základě komplexní zprávy zvolí program zacházení, který pro odsouzeného považuje za vhodný. Přitom sleduje zejména minimalizaci identifikovaných rizik, která měla nebo mají souvislost s trestnou činností, popřípadě mohou mít vliv na páchání trestné činnosti v budoucnu. Základní členění aktivit programu zacházení zůstalo nezměněno, došlo však k dílčím změnám v popisu jednotlivých druhů aktivit, největší změny pak doznalo ustanovení § 36 odst. 5 ŘVTOS (speciálně výchovné aktivity), kde je nově kladen důraz i na oblast příčin a důsledků páchání trestné činnosti či na rizika a kriminogenní potřeby.

6.5.1 Současný stav

Novela §36a zavedla ve věznici Valdice dělení typů programů zacházení dle míry rizik:

- program minimálního zacházení,
- program standardního zacházení,
- program speciálního zacházení,
- program výstupního zacházení.

Pokud si odsouzený nezvolí některou z navržených alternativ programu zacházení, je mu stanoven minimální program zacházení. Jeho základ tvoří pracovní aktivity odpovídající zdravotnímu stavu odsouzeného.

Naplnění cíle programu zacházení jednotlivého odsouzeného se hodnotí v pravidelných termínech. Při hodnocení se program zacházení aktualizuje v souladu s vývojem osobnosti odsouzeného a změnami v jeho chování a jednání. Hodnocení úspěšnosti plnění programu zacházení vyhodnocují vychovatelé s odsouzenými, kteří se na aktualizaci programu zacházení aktivně podílí.

- **Oblast vzdělávací**
 - 15 procent z vězňů se v současnosti vzdělává buď v učilišti nebo v různých kurzech,

Tab. 6. Přehled učebních oborů a kurzů v SOU - školní rok 2017/2018
(VSCR Statistická ročenka 2018, 2019)

Valdice	učební obor 23-56-H/01 Obráběč kovů	3 roky	výuční list
	kurz Knihař	36 týdnů	potvrzení
	kurz Malíř- natěrač	36 týdnů	potvrzení
	kurz FIE (standard)	36 týdnů	potvrzení
	kurz Svářeč	4 týdny	potvrzení
	kurz FIE II (standard)	36 týdnů	potvrzení
	kurz CNC obrábění a 3D tisk	36 týdnů	potvrzení

Obr. 19. Školské vzdělávací středisko
(VSCR – Věznice Valdice, 2019)

Obr. 20. Odborná praxe věznice Valdice
(VSCR – Věznice Valdice, 2019)

- pro vězně představuje studium hlavně možnost lepšího uplatnění na trhu práce po skončení trestu,
- místním vězeňským vzdělávacím střediskem ročně projde 130 až 150 vězňů,
- největší zájem je mezi vězni o obor obráběč kovů,
 - studium probíhá stejným způsobem jako na běžných školách,
 - odsouzení se učí podle stejných učebních plánů jako v civilním sektoru,
 - celkem mají týdně 27 hodin výuky, z toho 13 hodin odborné praxe,
 - výuku zajišťuje šest učitelů teoretických a dva učitelé odborných předmětů,
- odborné kurzy, kde se učí knihařskému, natěračskému řemeslu, a také počítačové kurzy.

Po jejich úspěšném dokončení dostanou osvědčení o absolvování.

- **Speciální aktivity**
 - kroužky cizích jazyků – anglického, německého, španělského a francouzského,
 - kurzy výchovy k občanství,
 - sociálně právní poradenství,
 - kurzy drogové problematiky,
 - vědomostní soutěže, kvízy,
- **Speciálně výchovné aktivity**
 - právní a sociální minimum,
 - etiketa,
 - výcvik sociálních dovedností apod.
- **Zájmové aktivity:**
 - šachy,
 - stolní tenis,
 - společenské hry,
 - hudební kroužek,
 - akvaristický kroužek.
- **utváření vnějších vztahů**
 - je kladen důraz na udržení sociálního zázemí,
 - kontakt s rodinou,
 - pomoc při ukončení výkonu trestu.

Mimo výše uvedených aktivit mají odsouzení možnost navštěvovat oddílovou knihovnu, v čase stanoveném týdenním plánem pedagoga mohou také sledovat televizní pořady a filmy vybrané pedagogem.

Hodnocení vězňů – o současném stavu programu zacházení

- výběr aktivit, které jsou jim nabízeny (např. stolní tenis, akvaristika, malování, křížovkářský kroužek, zahradní kroužek) nehodnotí jako dostatečný,
- u speciálně výchovných aktivit, kde jsou zařazeny terapie, skupinové sezení, zvládnutí závislostí, vězňové hodnotí:
 - nedostatečně odborné vedení,
 - nedostatečné seznámení vedoucího se všemi odsouzenými,

Hodnocení „*Programu zacházení*“ z pohledu veřejnosti:

1. Postoj veřejnosti je většinou odmítavý s tím, že snaha ulehčit vězňům pobyt ve vězení vede ke snížení účinnosti trestu, vyžaduje značné finanční prostředky daňových poplatníků a v konečném výsledku nemá žádný praktický efekt.
2. Negativní osobnostní rysy a povahové vlastnosti, které vedly jedince k páchání trestné činnosti, jsou pevně fixovány ve struktuře osobnosti a jsou často rezistentní vůči výchovným či léčebným metodám.
3. Vězení dočasně eliminuje sociální podmínky a poměry, kam se vězeň po propuštění vrací.
4. Ve Valdicích až 80 % odsouzených a sociálně patologické prostředí s koncentrací osobností s negativními povahovými vlastnostmi v omezeném prostoru vězení je kontraproduktivní veškerým resocializačním snahám.
5. Ve Valdicích není k dispozici dostatek vyškolených pracovníků ve vězení schopných kvalitně provádět resocializační program, na 330 vězňů.
6. V posledních letech se klade důraz na tzv. vnitřní diferenciaci, která má umožnit zohlednění zaměření osobnosti odsouzeného, rizikovosti jeho chování a jednání v průběhu výkonu trestu odnětí svobody (tzv. bezpečnostní riziko), avšak při kolektivním výkonu trestu odnětí svobody, s ohledem k architektonickým a ubytovacím možnostem, počtu zaměstnanců, kteří jsou odsouzeným k dispozici je princip diferenciaci naprosto popřen.

6.5.2 Řešení

Pro zachování základního smyslu myšlenky programu zacházení a snížení recidivy u odsouzených je třeba zvýšit počet odborných zaměstnanců na jednotlivých odděleních. Nelze zajistit při počtu 330 odsouzených se zvýšenou ostrahou (na rozdíl od ostatních věznic je zde u 80 % z nich třeba počítat s poruchou osobnosti) vůči 17 odborným pracovníkům, kteří mají za úkol kromě přímého působení na odsouzeného ještě následující činnosti (korespondence, balíky, návštěvy, vycházky, aktivity apod.).

Vzhledem k velikosti valdického vězení tráví personál věznice většinu času, který by mohl využít v rámci programu zacházení na přesuny vězňů v rámci budov a oddělení.

Další problémovou oblastí je zde nedodržování diferenciaci vězňů. Odsouzení jsou sice rozdělení dle budov a oddělení, přesto však mají možnosti se setkat prvotrestaný

s profesionálním recidivistou, ať už v nástupním oddělení, při návštěvě u lékaře, při aktivitách, apod.

Všechny výše stanovené body jednoznačně směřují k řešení, že pokud by měla věznice více odborných zaměstnanců, kteří by měli čas se cíleně věnovat jednotlivým odsouzeným s naplněním jeho cílů, psychologické a sociální podpory a vedení, mohly by být výsledky programu zacházení jednotlivých vězňů výraznější a úspěšnější. Dle současného scénáře však program zacházení berou obě strany pouze jako administrativní záležitost, která má mít výsledek „splněno“ bez vlivu na efekt.

6.6 Zadluženost odsouzených

Statistiky, kolik vězňů má problémy se splácením, neexistují. Probační a mediační služba odhaduje, že je to až 80 %. Aktuálně je za mřížemi zhruba 22 255 lidí.

Vězeňská služba mezi vězni eviduje 13 tisíc exekucí. Jde ale pouze o ty případy, které jí exekutoři nahlásili. Vězni nejčastěji dluží státu, následují pak bankovní a nebankovní společnosti, dopravní podniky a zdravotní pojišťovny. Dluží stovky tisíc korun, ale nejsou výjimky, kdy odsouzený dluží miliony a v tento okamžik vězeň nestihá splácet ani úroky.

Od června 2019 budou platit mírnější podmínky a na oddlužení by jich mohlo dosáhnout víc. Zadluženost odsouzených je důvodem, proč chce ministerstvo spravedlnosti letos opět zvýšit vězňům odměny za práci. U skupiny nekvalifikovaných by se měla zvýšit z 5500 hrubého měsíčně na 6675 korun.

6.6.1 Současný stav

I přestože je zvýšení odměny vězňům obecně přínosem, otevírá se s tím zároveň otázka nastavení samotného rozdělování peněz pro odsouzené. „V současné době se odvádí z odměny sociální, zdravotní a dalších 26 procent z odměny jde na náklady výkonu trestu. Čtvrtina se tedy odvádí státu nazpátek. Bylo by potřeba, aby stát měl zájem, aby vězeň co nejdříve zaplatil své dluhy. Teď jde na ně jen 16 procent z čisté mzdy, pokud má výživné. A to je málo,“ upozorňuje ředitel spolku Lighthouse Petr Schneedorfler. (Schneedorfler, 2014) Odsouzení, kteří nepracují, přitom náklady na výkon trestu nehradí.

Přidanou hodnotou vládou schváleného návrhu je, že z vyšší částky půjde navíc minimálně 500 korun na výživné. To je pro řadu odsouzených velmi důležitý aspekt. „Dostávat odměnu ve vězení je pro ně klíčový faktor, aby mohli plnit své závazky, především v podobě výživného.“ (Doubrovová, Rubikon, 2019)

6.6.2 Řešení

Od června 2019 budou platit mírnější podmínky a na oddlužení by jich mohlo dosáhnout víc. Zadluženost odsouzených je jedním z hlavních důvodů, proč chce ministerstvo spravedlnosti letos opět zvýšit vězňům odměny za práci. U nejpočetnější skupiny nekvalifikovaných by se měla zvýšit z 5500 hrubého měsíčně na 6675 korun.

Extramurální aktivity, které probíhají výhradně za dohledu zaměstnanců věznice, jsou pro odsouzené především přípravou na pobyt na „svobodě“, ale i určitou motivací. Účelem je zvládnutí kontaktu odsouzených s civilním prostředím po letech strávených za mřížemi.

Kvůli profilaci věznice a umístování nepřizpůsobivých odsouzených z jiných věznic, je skladba vězňů ve Věznici Valdice velmi specifická. Dokud vykonávají svůj trest, většinou ve výši několika roků, je náročné extramurální aktivity masivněji používat, a to z důvodu zákonných norem, kterými se vězeňská služba řídí. Týkají se tedy většinou jen několika málo vězňů. Přípravu na pobyt „venku“ je pak třeba pojmout v rámci činnosti výstupních oddělení, kam jsou zařazováni odsouzení s výší trestu nad 3 roky, zpravidla 6 měsíců před koncem trestu.

„V rámci extramurálních aktivit bylo v průběhu roku 2017 u odsouzených zařazených do věznice s ostrahou realizováno 11 extramurálních aktivit odsouzených zařazených do věznice s ostrahou – opuštění věznice dle § 53 odst. 6 ŘVTOS. Celkem 7 odsouzených postupně za doprovodu speciálního pedagoga a vychovatele výstupního oddělení navštívilo město Jičín. Účelem bylo zvládnutí kontaktu odsouzených s prostředím, se situacemi a lidmi mimo VTOS, seznámení se s cenami v obchodech a návštěva vybraných úřadů.

Dále bylo v průběhu roku povoleno 13x opuštění věznice v souvislosti s návštěvou dle § 19 odst. 8 ZVTOS u 5 odsouzených zařazených do věznice s dozorem. Dále bylo v 5 případech povoleno opuštění věznice v souvislosti s návštěvou u 4 odsouzených zařazených do věznice s ostrahou dle § 53 odst. 7 ŘVTOS. Ve všech případech byla stanovena podmínka vyzvednutí odsouzeného příbuznými.

Přerušení výkonu trestu dle § 56 odst. 1 ZVTOS bylo v průběhu roku 2017 uděleno 3x, celkem u 3 odsouzených z typu věznice s dozorem. Přerušení výkonu trestu dle § 56/3 (zdravotní důvody) nebylo v prvním pololetí roku 2017 uskutečněno. V druhém pololetí roku 2017 bylo ředitelem věznice povoleno 37 (v prvním pololetí 36) návštěv bez sluchové a zrakové kontroly zaměstnanců, přičemž 33 z povolených návštěv bylo realizováno.“

Spolupráci s institucemi mimo oblast vězeňské služby v oblasti výkonu trestu zajišťují převážně sociální pracovníci. Náplní jejich práce je poskytování odborné pomoci odsouzeným v náročných životních situacích, podílejí se zajišťování návštěv odsouzených, navrhují sociální výpomoc při propuštění finančně nezajištěným odsouzeným, a především koordinují spolupráci s dalšími návaznými organizacemi a pracovníky, kteří hrají velmi důležitou roli při začleňování odsouzených před a po propuštění. Sociální pracovníci v rámci své činnosti průběžně spolupracují se sociálními kurátory městských úřadů, z nichž někteří své klienty ve věznici i navštěvují.

Dále za odsouzenými do věznice pravidelně dojíždí sociální pracovníci Centra sociálních služeb Praha pracoviště resocializačních a reintegračních programů, která poskytuje odsouzeným specifické odborné služby v oblasti sociálních služeb v trestním řízení i následnou postpenitenciární péči. Dále pak odborná pracovníci Centra drogových služeb Laxus, které se zaměřuje na práci s drogově závislými odsouzenými. Spolupracují s nimi jak individuálně, tak v rámci besed, na motivaci ke změnám dočasného způsobu života, pomáhají s navázáním dalších kontaktů s institucemi nebo službami, ale i s rodinnými příslušníky. V roce 2017 bylo ve věznici 21 odsouzených, kteří tuto spolupráci navázali. Možnost vzájemných setkání je cca 2x do měsíce. V roce 2018 byla prohloubena spolupráce s Rubikon centrem, proběhla beseda, které se zúčastnilo 15 odsouzených a spolupráci navázalo 8 odsouzených.

Odsouzení mají možnost řešit svou situaci jak se sociálními pracovníci, tak dalšími odbornými zaměstnanci věznice, např. vychovateli, vychovateli-terapeuty.

7 VYBRANÉ NEGATIVNÍ JEVY VE VĚZNICI VALDICE

V každé věznici, a tím pádem nevyjímaje valdickou věznici, se vyskytují jevy jak pozitivní, tak i negativní. Negativní jevy jsou v rozporu s úsilím o korekci chování a názorů vězňů. Pobyt odsouzených ovlivňuje nejen přeplněnost cel, diferenciaci dle národností, sexuální orientace, ale také další jevy a rizika, kterými například jsou šikana, násilí, drogy a další zakázané prostředky.

7.1 Šikana a násilí

Samotné násilí ve věznicích je vždy problémem ať probíhá v jakékoliv věznici. Je mnohaletou nedílnou součástí života ve věznicích, vězni ji berou jako součást daného života, jako nepsanou normu, a navíc probíhá skrytě. Samotné násilí může probíhat kolektivně nebo interpersonálně.

Kolektivní násilí narušuje normální chod a sociální zákonitosti věznice a řadí se tam například vzpoury a nepokoje. U interpersonálního násilí k narušení provozu instituce nedochází, ale ovlivňuje běžný režim vězňů. Jde o násilí, které probíhá mezi vězni navzájem, popř. vůči vězeňskému personálu a naopak.

Šikana je činnost, která probíhá ve formě násilného ponižujícího chování vůči slabší osobě. Tento člověk není schopen se této situaci vyhnout či se jí účinně bránit. Jde o tzv. zneužívání moci silnějšího.

Šikana se v rámci vězeňského systému člení formy projevu:

- fyzické aktivní přímé – vězeň je fackován, kopán, škrcen, věšen, apod.
- fyzické aktivní nepřímé – kápo pošle nohsledy, aby oběť zbili a zároveň jsou oběti ničeny věci.
- fyzické pasivní přímé – fyzické bránění oběti k dosažení cíle. Např. nemůže si sednout kde chce, udělat co chce apod.
- fyzické pasivní nepřímé – jde o odmítnutí splnění požadavků,
- verbální aktivní přímé – nadávání, urážky, zesměšňování.

Násilí lze obecně chápat jako zlé nakládání, fyzické útoky nebo jednání, které způsobí druhému člověku újmu na psychickém, fyzickém nebo sexuálním zdraví.

7.1.1 Současný stav

U každého přijetí se sestavuje anamnéza odsouzeného. Vyhodnocují se potencionální pachatelé násilí a pravděpodobné oběti. Na základě těchto dat a informací je optimalizováno rozřazení odsouzených do cel a neměli by se vězni těchto různých zařazení dostat spolu do jedné cely.

Problém však nastává, že již při přijetí se odsouzení dostávají do kontaktu. Setká se prvotrestaný s několikanásobným recidivistou, popř. odsouzený za znásilnění či vraždu dítěte s jakýmkoliv jiným vězněm. Již zde vznikají počátky následného šikanování vězně.

Šikanování probíhá kvůli majetku, kvůli provinění, na základě odplaty či jen kvůli vzhledu.

7.1.2 Řešení

Věznice není a ani by se neměla stát místem příjemným k životu. Pobyt ve vězení nemá být dovolenou, má to být pro odsouzeného trest a trest nemůže být příjemný, tím by se vytratil jeho základní smysl. Ve vězení samozřejmě funguje určitá hierarchie rolí mezi vězni, které se zabránit nedá. Nižší postavení vězni pak slouží a poslouchají rozkazy výše postavenému vězni. Někdy to na takovém vztahu zůstává v rámci celého pobytu ve vězení, někdy to však přeroste přes únosnou mez, a i mezi vězni začne docházet k trestné činnosti. Může jít o vyžadování peněz, drog, sexuálních služeb, cíl agrese apod. Po těchto projevech či důkazech této činnosti ve věznicích pátrají příslušníci vězeňské služby a předávají policistům.

Šikanu však nelze stoprocentně eliminovat ani stoprocentně minimalizovat. Vždy si najdou vězni svůj objekt. Odsouzení se v průběhu pobytu za mřížemi mění, pobyt ve věznicích je ovlivňuje jak pozitivně, tak zejména negativně. Věznice nemají dost zaměstnanců pro uhlídání a odhalení šikany. Proto se ve věznicích snaží šikaně předcházet. Vytipuje se potencionální objekte násilí, například odsouzení s nižší hmotností, duševně slabší apod. a u něj se pravidelně provádí lékařská prohlídka, aby se zjistilo, jestli vězněná osoba nenese stopy po fyzickém násilí. Pokud se však nejedná o viditelné zranění a poškozený, či svědci události, věc nenahlásí, může se stát, že se zaměstnanci o konfliktu mezi odsouzenými ani nedozvědí. Tzn. pokles čísel šikany ve statistice nemusí vždy znamenat ústup těchto praktik, ale můžeš pouze dokazovat jak úspěšně dokáží vězni šikanu maskovat a na druhou stranu, jak moc jsou zaměstnanci zaneprázdnění a nejsou tím pádem schopni šikanu uhlídat. Právě samotná přeplněnost věznice napomáhá rozvoji šikany. Kvůli tomu jsou přeplněná

oddělení a na jednom pokoji až 10 vězňů. Omezuje se soukromí vězňů a zhoršuje možnost provádět řádný dozor, zvyšuje se napětí, častěji může docházet k šikaně, zastrašování a násilí mezi odsouzenými. Kromě přeplněnosti tomu nahrává i obchod s drogami, které se uskutečňují ve věznici ve velkém.

Řešením eliminace či minimalizace šikany ve věznici je:

- opět snížení počtu vězňů v rámci oddělení a věznice vůči počtu zaměstnanců,
- důsledně ohlídat zamezení kontaktu mezi vězni, kde hrozí potenciální vznik šikany a vydírání,
- zabránění nepřímému přístupu určitých odsouzených k informacím o ostatních vězních,
- apod.

7.2 Problematika zneužívání drog

Uživatelé drog se bohužel vracejí často, což je celosvětový problém. Vězeňství a drogy jsou hodně spojené. Už dávno neplatí, že by tu byli staří kriminálníci, kteří dělali ty promyšlené bankovní zločiny nebo el pasa, většinou jsou to narkomané, občas nějaký podvodník nebo někdo, kdo šlápnul vedle. Drogy se navíc stále jednodušeji připravují, problémy rostou, uživatelů je více. Na druhou stranu se také zdokonalují techniky léčení a terapií. Ale to, jakou to bude mít účinnost do budoucna, nelze odhadnout, to je hlavně na každém jedinci.

Ti, kteří mají abst'ák, chybí jim tabák nebo nějaká droga, jsou neklidní, někdy zničehonic kopou do dveří či útočí na ostatní. Oficiálně sice nejsou alkohol a drogy ve vězení přípustné, ale vězni vyrábějí vlastní kořalku kvašením droždí a cukru a pervitin se tam dá taky sehnat, byť mnohanásobně draž než na svobodě. Protože oficiálně drogy ve vězení nejsou, není tam ani pomoc pro závislé. Pracovníci neziskovek se proto dlouhodobě snaží o zřízení K-center pro výměnu a získání jehel přímo v areálu věznic, kde se šíří žloutenka.

7.2.1 Současný stav

Ve věznicí je dle § 28 odst. 3 zákona o výkonu trestu odnětí svobody odsouzeným výslovně zakázáno vyrábět, přechovávat a konzumovat alkoholické nápoje a jiné návykové látky. Takže pokud je odsouzený pozitivně testován na přítomnost návykové látky (pokud nejde o medikaci), jde o porušení zákona ze strany odsouzeného. Přesto to neznamená, že se odsouzení drogám vyhýbají, spíše naopak. Ve věznicích drogy jsou a ve věznicí Valdice je nabídka obrovská.

Drogy se dostávají do vězení různými způsoby:

- v zásilkách,
- při osobních návštěvách,
- přes dozorce,
- apod.

Pošta je častým způsobem, ale lehce odhalitelným. Drogy může odsouzený získat i předáním při osobním kontaktu. Při přivítání se polibkem, drogu si takto předávají ústy a vězeň ji spolkně. Drogy se schovávají i ve švech oděvů a v mnoha případech i v tělních dutinách.

Za drogy se považuje:

alkohol, konopné látky, Marihuana/hašiš, extáze, Pervitin/amfetaminy, LSD, Lysohlávky, Heroin, Buprenorfin, Mefedron/NSD, Kokain, Toluen, ředidla, lepidla, tlumivé léky získané bez receptu, Anabolika.

Nejčastěji se objevuje pervitin a tramadol, lék na bolest patřící do skupiny opiátů. Ve vězení se bohužel již v minulosti fetovalo, fetuje se ve velké míře v současnosti a fetovat se bude. Drogy se do vězení dostávají i třeba ve formě tenisového míčku, který se přehodí přes zeď.

Do vězení pašují drogy i zaměstnanci věznice. Důvodem jsou buď finance, nebo účinná psychologická manipulace odsouzených. Důvodem z pohledu vězně jsou samozřejmě finance. Na pašování drog do věznice a jejich následná distribuce se dá velmi dobře vydělat, což je právě ta hlavní motivace. Cena dávky ve věznici je totiž několikanásobně vyšší než na svobodě (pervitin se pohybuje kolem 7000 Kč / gram). V některých případech jsou překupníci schopní vydělat statisícové až milionové částky. Platí většinou příbuzní vězňů, ve vězení je platidlem např. tabák, cigarety, nákupy.

Odsouzený, který drogy užije je snadno rozpoznatelný, ale nedochází k prokázání a zakročení ze strany dozorců. Kontroly na psychotropní a omamné látky ve Valdčicích probíhají jen občas, ale dá se na ně připravit, popř. i kontrolu obejít. Pokud si odsouzený je jistý, že bude při odběru pozitivní, stačí odmítnout rozkaz VSČR (kontrolu), za to nemůže být odsouzený soudně trestán.

V mnoha případech dochází i k tomu, že odsouzený, který je náchylný k užívání drog, má povoleno pracovat na nestřeženém pracovišti (je jen otázkou času, kdy dojde ke zneužití a vězeň si začne přivydělávat prodejem drog ve vězení).

7.2.2 Řešení

Z důvodu narůstajícího počtu drogově závislých vězeňská služba nabízí hned několik léčebných programů, poradnu drogové prevence nebo bezdrogovou zónu. První zmiňovaná je zaměřena na prevenci a zacházení narkomanů s drogou. Vězni docházejí na terapie a pohovory. Cílem léčby je motivovat odsouzené k dobrovolné abstinenci.

Další formou protidrogové prevence je bezdrogová zóna, kde je znemožněn kontakt vězně nejen s drogou, ale i se závislými. Do tohoto programu se zařazují především vězni do šestadvaceti let nebo ti, co jsou odsouzeni poprvé.

Pro eliminaci překupníků musí probíhat častější a rozsáhlejší kontroly, včetně přímého testování na přítomnost drog, jako u řidičů aut.

Pokud se jedná o zaměstnance věznic, tak zde se uplatní také přímé kontroly, testování, přísné směrnice napojené na etiku, jejich dodržení bude podmiňovat setrvání ve věznicích. Při podezření zkoumání majetkových příjmů.

7.3 Sebevražedné jednání a automutilace

Sebevraždu můžeme charakterizovat jako vědomé, dobrovolné a úmyslné ukončení vlastního života násilným způsobem. Automutilace je záměrné ubližování sám sobě neboli sebeškozování. Vstup do věznice lze označit k nejtěžší zátěži pro jedince v průběhu celého uvěznění. Zejména u prvovězňů ztráta svobody, důstojnosti, bezpečnosti, postavení a majetku vyvolává paniku, pocity ohrožení a nejistotu. Pokud se ještě k tomu objeví šikanování či jiné formy agrese ze strany spoluvězňů, ty poté umocňují a vyústí u odsouzeného v sebevraždu, která je důsledkem nezvládnutí krizové situace.

Život ve věznicích a vazebních věznicích mají svá pravidla a specifika. Pobyt zde se naprosto liší od života mimo mříže. Člověk se musí přizpůsobit zdejším pravidlům, které se zcela liší od svobodného života. Je zjištěno, že vzorce chování odsouzených se mění, mění se vězňům priority v rámci nového významu a pořadí.

7.3.1 Současný stav

Sebevražedné jednání vězňů a automutilace je úzce provázána s kapitolou 7.1 Šikana i s kapitolou 7.2 Problematika zneužívání drog. Plno vězňů má poruchu osobnosti a musí si neustále dokazovat svou sílu a převahu. Tito lidé mají tendence vládnout celému vězení, používají fyzické násilí, sexuální násilí atd. Oběti tento stav a útrapy nenahlásí a po čase to vyústí v sebevražedné jednání nebo automutilaci.

Další důvodem sebevražedného jednání je dluhová smyčka, kterou si může odsouzený způsobit užíváním drog, vydíráním nebo problémy v rodině.

Ze statistik Vězeňské služby vyplývá, že v českých věznicích se v posledních několika letech stává kolem deseti dokonaných sebevražd ročně.

V roce 2018 došlo k následujícím mimořádným událostem:

Tab. 7. Mimořádné události - Věznice Valdice v roce 2018
(VSCR Statistická ročenka 2018, 2019)

Mimořádné události	Obviněný	Odsouzený
sebevražda	3	11
pokus o sebevraždu	6	10
sebepoškození	1	4

Jak moc je v přísně střežené věznici, kde sedí na doživotí odsouzení vrazi, těžké spáchat sebevraždu? Dle hodnocení odsouzených zabránit tomu prostě nelze. Vězeňská služba může zabránit jen demonstrativní sebevraždě. Pokud to odsouzený chce udělat, tak udělá. Kontroly se uskutečňují co 30 min. a vězni, kteří to chtějí udělat si vždy najdou způsob, jak to udělat v daném mezičase, či jak to zamaskovat.

7.3.2 Řešení

Jak zabránit v sebevražedném jednání odsouzeného. Opět zde hraje velkou roli člověk. Je zde důležitá role vězeňské služby, která co by vyškolený personál by si měla všimnout základních signálů, které většinou vysílá člověk, který se chce pokusit o sebevraždu.

- Změny osobnosti: smutek, uzavřenost, podrážděnost, úzkost, vyčerpání, váhavost,
- Změny chování: zhoršení mezilidských vztahů a zhoršení ve škole/v práci, snížené zapojení v příjemných činnostech,
- Poruchy spánku: nespavost, zaspávání, noční můry,
- Změny ve stravování: ztráta chuti k jídlu, úbytek váhy, přejídání,
- Strach ze ztráty kontroly: nevyzpytatelné chování, ubližování sobě nebo druhým.

Je to však v silách psychologa, když ve věznici Valdice má 1 psycholog na starosti 500 vězňů? Při takovém počtu nelze a ani není v možnostech psychologa blíže znát všechny vězně individuálně, rozpoznat zda se něco děje, či si pamatovat nějaké skutečnosti z minulého sezení.

7.4 Mobilní telefony

Ve vězeních bylo vždy hodně mobilních telefonů, většinou je propašovali či různě posílali příbuzní, nebo telefon dostal do vězení dozorce za úplatu. Mobilní telefony jsou různě poschovávány, i když o nich dozorcí vědí a v podstatě je kryjí.

Již před několika lety proběhl nákup tzv. rušiček mobilních signálů. Jejich pořízení však skončilo neúspěchem, kdy telefony ve věznici fungovaly, zatímco došlo k rušení signálu mimo věznici.

7.4.1 Současný stav

Počet stíhaných vězňů, kteří jsou ve výkonu trestu výrazně narostl. Mezi nejčastějšími důvody jsou mobilní telefony, drogy a násilí mezi vězni. Do obchodu s mobilními telefony nejsou zapojeny jen odsouzení a rodinní příslušníci, ale i pracovníci vězeňské služby. Dozorci do střeženého prostoru věznice opakovaně a za úplatu vnášejí odsouzeným mobilní telefony, nabíječky, SIM apod. Za to si nechával od příbuzných vězňů posílat finanční částky v řádech několika tisíc korun. Odsouzení při osobních rozhovorech dosvědčují, že obvykle stačí, aby dozorce pronesl do věznice 4 telefony a k platu přibližně 25 tis. Kč si přivydělají dalších 32 tis. Postup, jak se dostávají mobily do vězení přes dozorce?

Jedna z forem je, že mobil či drogy do něčeho zabalí a přehodí přes zeď do vězení, když pak mají službu, kontraband bez problémů vyzvednou. Jen vloni se ve věznicích odhalilo 606 mobilních telefonů, ze kterých vězni mohli nelegálně komunikovat. V současné době dozorcům při vyhledávání ukrytých mobilů pomáhají ruční detekční zařízení, která však odhalí pouze zapnutá zařízení.

Vězeňští kynologové se před čtyřmi lety začali zabývat možností, že by speciálně vycvičení psi mohli kromě drog hledat také mobilní telefony.

V současnosti to většinou funguje tak, že při zachycení mobilního telefonu zaměstnanci věznice, se nahlásí nalezená věc jako nefunkční maketa a tím se bere daný stav za uzavřený.

Proč k tomu tak dochází? Z důvodu hodnocení na GŘVSČR. A vězni dále využívají mobilní telefon ke kontaktu s rodinou a pro organizování obchodu se zakázanými věcmi.

V minulých letech byly ve Valdicích šlágrům čínské hodiny se zabudovaným mobilem. Nyní se opět vrací k variantě klasických mobilů, ve věznici to funguje jako na burze a mobil získáte do 2-3 dnů.

7.4.2 Řešení

Do boje s mobily se již vyčerpaly prostředky v řádově desítkách milionů korun. Nejprve to byly detektory, pak se pořizovaly rušičky. Ani jedna varianta nesplnila požadavek, který byl kladen na GRVŠČR.

Nyní se zkouší ve spolupráci s vězeňskou kynologií, zda by se dali speciálně vycvičit psi, kteří by mohli kromě drog vyhledávat i mobilní telefony. Při testování bylo zjištěno, že materiály v telefonech mají svůj specifický pach, který pes umí rozpoznat.

8 SHRNU TÍ A NÁVRH OPATŘENÍ

Na základě analýzy a zhodnocení výše popsaných oblastí, které vyvolávají příčiny a následky chování a jednání odsouzených ve věznicích se všemi vlivy, které na něj působí navrhuji následující opatření a doporučení:

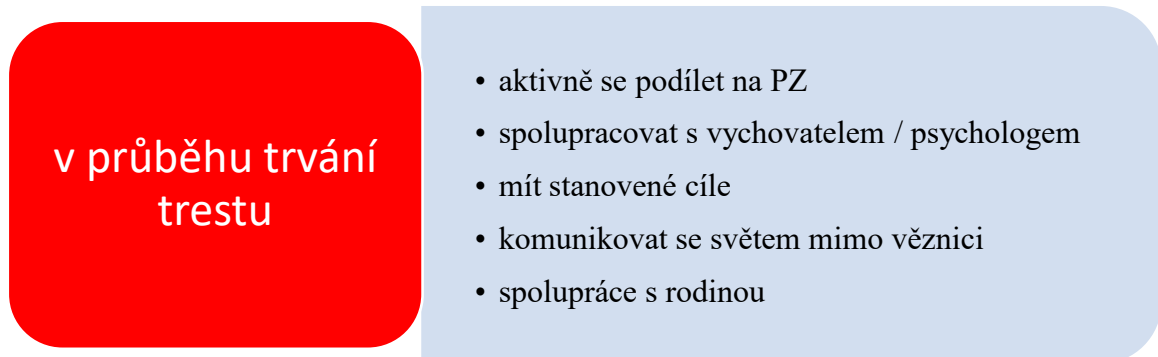
Z pozice odsouzeného s dobou trestu:

Obr. 21. Návrh opatření z pohledu odsouzeného s délkou trestu

Z pozice vedení VSČR:*Obr. 22. Návrh opatření z pohledu vedení VSČR*

Z pozice odsouzeného s doživotním trestem:

Obr. 23. Návrh opatření z pohledu odsouzeného s doživotním trestem

Doporučení:

1. výše nastíněné problémy se nevyřeší pouze vnitřními zásahy (uvnitř věznice Valdice),
2. je nutná celková reorganizace procesů se zapojením probačních a mediačních služeb ve fázi, kdy je ještě odsouzený ve věznici,
 - a. v případě, že odsouzený nemá rodinu, nemá možnost bydlení, je zapotřebí mu v rámci podpory státu nabídnout základní přechodovou možnost ubytování a práci, kdy náklady nejdou na vrub státu, ale bude je platit odsouzený ze mzdy za práci,
 - b. intenzivnější příprava na přechod zpět „na svobodu“,
3. naprostá eliminace prvotrestaných a recidivistů
 - a. příležitost pro šikanu
 - b. příležitost pro drogovou závislost
 - c. příležitost pro vznik recidivy
4. větší podpora zaměstnání – neřešit pouze na úrovni věznice, podpora krajů, podpora státu
 - a. investiční podpory
 - b. daňové výhody pro firmy
5. zvýšení počtu a kontroly zaměstnanců
 - a. na počet vězňů je počet odborného týmu naprosto nedostačující
 - b. průběžné zvyšování odbornosti zaměstnanců
 - c. kontrola zaměstnanců proti korupci (odposlechy, majetková přiznání, aj.)

Postpenitenciární péče:

Zajištění legislativní podpory postpenitenciární péče.

1. Mentor, který si bude přebírat odsouzeného již ve výstupním oddělení a bude s ním pracovat a provázet zákonem stanovenou dobu po propuštění. Mentor bude nejen metodik a rádce, jak postupovat, co řešit, co zařídit, aby pomohl odsouzenému po propuštění absolvování všech důležitých úřadů, žádostí o sociální dávky a podpory, zajištění ubytování, hledání práce atd.
Mentor je prostředníkem mezi odsouzeným a Mediační službou, finančním poradcem, pracovním poradcem.
2. Finanční poradce pro odsouzené po výkonu trestu. Poradce bude pokračovat v řešení zadluženosti odsouzeného, možnosti osobního bankrotu, apod.
3. Pracovní poradce bude taktéž spolupracovat s odsouzeným již v době pobytu na výstupním oddělení, tak aby po opuštění věznice mohl odsouzený plynule přejít do nového pracovního zařazení a opět neztratil získané pracovní návyky.

ZÁVĚR

České věznice se potýkají s nedostatkem kapacitních míst i personálu. Konkrétně chybí přes 2 tisíce míst jak ve vězení, tak pro zabezpečovací detence. V současné době je recidiva v průměru kolem 70 % v rámci všech věznic. Ve věznici Valdice se blíží k 90 procentům a u odsouzených se zvýšenou ochranou přesahuje 92 %. Celkový počet všech odsouzených ve zvýšené ostraze se pohybuje kolem 900 osob, z toho valdická věznice má momentálně přes 600 odsouzených ve zvýšené ostraze za násilnou trestnou činnost.

Na jednu stranu je velmi obtížné s těmito lidmi komunikovat, začlenit je do jakýchkoliv aktivit, pracovní činnosti. Přinutit je, aby nefungovali ve stylu „nehas co tě teď nepálí“. Odsouzení žijí okamžikem, žijí dneškem, vůbec je nezajímá, co bude zítra, popř. za několik let až desítek let, kdy opustí brány věznice. Nemají snahu řešit výši svého dluhu, s čím budou odcházet, kde budou bydlet apod. Přičemž 80 % odsouzených zajímá, zda budou mít drogu a zda na ni budou mít.

Naopak slabší jedinci řeší jak přežít, jak se zbavit vydírání, šikany a v rámci úniku se tak také velmi rychle ocitnou ve spirále drogové závislosti.

Vězni by měli mít možnost využít tzv. přechodového režimu. V průměru 10 – 14 let žijí téměř ve vakuovém prostředí. Dennodenně stejný režim, kolem sebe stejné prostředí, kontakt se stejnou skupinou lidí. V tomto režimu je omezen na prostoru, podřízen rozhodování a vůli jiných osob. Jednoho dne se však ocitne mimo tento navyknutý prostor, mimo zaběhnutý režim, bez pokynů nadřízené osoby.

I při reorganizaci, popř. implementaci koncepce je třeba mít na mysli, trest může být vykonáván jen takovým způsobem, který respektuje důstojnost osobnosti odsouzeného a omezuje škodlivé účinky zbavení svobody; tím však nesmí být ohrožena potřeba ochrany společnosti a zároveň, s odsouzenými ve výkonu trestu se musí jednat tak, aby bylo zachováno jejich zdraví, a pokud to doba výkonu trestu umožní, podporovat takové postoje a dovednosti, které odsouzeným pomohou k návratu do společnosti a umožní vést po propuštění soběstačný život v souladu se zákonem.

Dané definice se dají chápat, že hlavní zásadou výkonu trestu odnětí svobody je, vedle potřeby ochrany společnosti před odsouzeným, to, že musí být s vězněm dobře zacházeno. U dospělých vězňů vypadly v nyní uplatňovaném převýchovném procesu pojmy jako resocializace a edukace. Dochází k rezignaci na výchovné působení: předpoklad, že rozdílné kombinace programů zacházení navodí automaticky prosociální změny u většiny vězňů,

jsou totiž liché. Informace, které vězňům převážně poskytují jsou sice užitečné, ale samy o sobě neutrální. Trest se tak rovná jen izolaci od společnosti, nic víc není zdůrazňováno. Veškeré návrhy na změny a optimalizace by měly vést k alespoň minimalizaci (pokud nelze dosáhnout eliminace) v recidivě a postupném začlenění do společnosti.

Cílem diplomové práce bylo analyzovat míru efektivity současných nápravných opatření a navrhnout koncept režimového a sociálního opatření věznice Valdice, které sníží četnost opakovaného návratu odsouzených osob zpět do věznice a zvýší tak nápravný efekt. Je však třeba brát i v úvahu, že věznice ve Valdicích je určena pro doživotně odsouzené vězně a osoby, odsouzené za velmi brutální zločiny. K jeho naplnění sloužilo zpracování teoretické a praktické části diplomové práce, včetně návrhu doporučení.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

- KRAUS, Blahoslav a Jolana HRONCOVÁ. *Sociální patologie*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2010, 325 s. ISBN 978-80-7435-080-1.
- MAŘÁDEK, Vladimír. *Lexikon klíčových pojmů z penologie*. Opava: ing. Vavrla Pavel, 2000. s. 231. ISBN 069/503 21 68.
- SOCHŮREK, Jan. *Kapitoly z penologie*. I. díl. Úvod do teorie trestu a trestání. Liberec: Technická univerzita, 2007. ISBN 978-80-7372-203-6.
- FÁBRY, Anton. *Väznenie: história a súčasnosť*. Vyd. 1. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2012. 238 s. ISBN 978-80-7380-379-7
- ČERNÍKOVÁ, Vratislava a kol. *Sociální ochrana: terciární prevence, její možnosti a limity*. Vyd. 1. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2008. 244 s. Vysokoškolské učebnice. ISBN 978-80-7380-138-0
- MAREŠOVÁ, Alena a kol. *Výkon nepodmíněného trestu odnětí svobody – kriminologická analýza*. Vyd. 1. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2016. 173 s. Studie. ISBN 978-80-7338-157-8.
- ČERNÍKOVÁ, Vratislava a kol. *Sociální ochrana: terciární prevence, její možnosti a limity*. Vyd. 1. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2008. 244 s. Vysokoškolské učebnice. ISBN 978-80-7380-138-0
- FOUCAULT, Michel. *Dohlížet a trestat: kniha o zrodu vězení*. Vyd. 1. Praha: Dauphin, 2000. 427 s. ISBN 80-86019-96-9.
- MAREŠOVÁ, Alena a kol. *Výkon nepodmíněného trestu odnětí svobody – kriminologická analýza*. Vyd. 1. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2016. 173 s. Studie. ISBN 978-80-7338-157-8.
- Věznice: *Zpráva ze systematických návštěv Veřejného ochránce práv*. Brno: Veřejný ochránce práv - ombudsman, 2016. 59 stran. ISBN 978-80-87949-25-2.
- BEER, Jan a NOVÁK, Petr. *Vzdělávání osob ve výkonu trestu odnětí svobody – nástroj postpenitenciární reintegrace a minimalizace rizika kriminální recidivy, možností společenské prevence*. In: VÁLKOVÁ, Helena a kol. *Aktuální otázky vězeňství*. Vyd. 1. Praha: Policejní akademie České republiky v Praze, 2014, s. 119–123. ISBN 978-80-7251-426-7.

- ČERNÍKOVÁ, Vladimíra. *Sociální ochrana. Terciární prevence, její možnosti a limity*. Plzeň 2008, s. 31.
- Legislativa* (Legislation). In: ManagementMania.com [online]. Wilmington (DE) 2011-2019, 30.07.2017 [cit. 17.05.2019]. Dostupné z: <https://managementmania.com/cs/legislativa>
- MUZEUM ŠPILBERK. *Historie hradu* [online]. [cit. 18.5.2019]. Dostupný na WWW: <http://www.spilberk.cz/spilberk/historie-hradu/historie-hradu/>
- INSTITUT VZDĚLÁVÁNÍ – KABINET DOKUMENTACE A HISTORIE VS ČR. *Nástin vývoje československého vězeňství v letech 1948 – 1989: Časopis pro historickou penologii* [online]. 5/2004 [cit. 18.5.2019]. Dostupný na WWW: <https://www.vscr.cz/wp-content/uploads/2018/10/HPV.04.pdf>
- INSTITUT VZDĚLÁVÁNÍ – KABINET DOKUMENTACE A HISTORIE VS ČR. *Vývoj situace ve vězeňství po 17. listopadu 1989: Časopis pro historickou penologii* [online]. 3/2005 [cit. 18.5.2019]. Dostupný na WWW: <https://www.vscr.cz/wp-content/uploads/2018/10/HP3.05.pdf>
- POSLANECKÁ SNĚMOVNA PARLAMENTU ČESKÉ REPUBLIKY. *Legislativní proces projednávání návrhů zákonů* [online]. [cit. 18.5.2019]. Dostupný na WWW: <https://www.psp.cz/sqw/hp.sqw?k=331>
- STADIA TRESTNÍHO ŘÍZENÍ. *Nejvyšší státní zastupitelství*. [online]. [cit. 18.5.2019]. Dostupný na WWW: <http://www.nsz.cz/index.php/cs/prubeh-rizeni-v-trestnich-a-netrestnich-vecech/stadia-trestniho-izeni>
- PROBAČNÍ A MEDIAČNÍ SLUŽBA. *Institutu povolení opuštění věznice* [online]. [cit. 18.5.2019]. Dostupný na WWW: <https://www.pmscr.cz/>
- VĚZEŇSKÁ SLUŽBA ČESKÉ REPUBLIKY. *Statistická ročenka pro rok 2018* [online]. [cit. 18.5.2019]. Dostupný na WWW: <https://www.vscr.cz/informacni-servis/statistiky/statisticke-rocenky-vezenske-sluzby/statistica-rocenka-pro-rok-2018/>
- MINISTERSTVO SPRAVEDLNOSTI ČESKÉ REPUBLIKY. *Koncepce vězeňství do roku 2025* [online]. [cit. 18.5.2019]. Dostupný na WWW: <https://www.vscr.cz/wp-content/uploads/2017/06/Koncepce-vezenstvi.pdf>

MACH, Jiří. *VNITŘNÍ ŘÁD PRO ODSOUZENÉ VĚZNICE VALDICE* [online]. [cit. 18.5.2019]. Dostupný na WWW: <https://www.vscr.cz/veznice-valdice/o-nas/vykon-vezenstvi/vnitri-rad>

VĚZEŇSKÁ SLUŽBA ČESKÉ REPUBLIKY. *Věznice Valdice* [online]. [cit. 18.5.2019]. Dostupný na WWW: <https://www.vscr.cz/veznice-valdice/o-nas/>

SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK

VS	Vězeňská služba
PMS	Probační a mediační služba
MS	Ministerstvo Spravedlnosti
ČR	Česká republika
VT	Výkon trestu
GŘ	Generální ředitelství
ÚpVZD	Ústav pro výkon zabezpečovací detence

SEZNAM OBRÁZKŮ

<i>Obr. 1. Civilní věznice Špilberk (MUZEUM ŠPILBERK, 2019)</i>	10
<i>Obr. 2. Legislativní proces dle procesního schématu (PSP, 2019)</i>	16
<i>Obr. 3. Legislativní proces vyjádřen algoritmem (PSP, 2019)</i>	17
<i>Obr. 4. Stadia trestního řízení (Nejvyšší státní zastupitelství, 2019)</i>	18
<i>Obr. 5. Mapa organizačních jednotek Vězeňské služby (VSCR Statistická ročenka 2018, 2019)</i>	22
<i>Obr. 6. Organizační struktura Generálního ředitelství VŠČR (VSCR, 2019)</i>	29
<i>Obr. 7. Organizační struktura Vězeňské služby České republik - VSCR (VSCR, 2019)</i>	30
<i>Obr. 8. Počty odsouzených dle typu věznice v roce 2018</i>	36
<i>Obr. 9. Počet odsouzených v období 2008-2018 (VSCR Statistická ročenka 2018, 2019)</i>	36
<i>Obr. 10. Probační a mediační střediska v ČR (Probační a mediační služba, 2019)</i>	46
<i>Obr. 11. Věznice Valdice (VSCR – Věznice Valdice, 2019)</i>	48
<i>Obr. 12. Historická fotografie věznice Valdice (VSCR – Věznice Valdice, 2019)</i>	48
<i>Obr. 13. Počet vězňů ve věznici Valdice dle typu zařazení v roce 2017 (VSCR – Věznice Valdice, 2019)</i>	48
<i>Obr. 14. Počet vězňů ve věznici Valdice dle typu zařazení v roce 2018 (VSCR – Věznice Valdice, 2019)</i>	48
<i>Obr. 15. Lokalizace věznice Valdice (VSCR – Věznice Valdice, 2019)</i>	53
<i>Obr. 16. Vývoj zaměstnanosti v roce 2018 (zdroj: VSCR – Věznice Valdice, 2019)</i>	55
<i>Obr. 17. Počet odsouzených 1993 - 2019 (Pokorný, 2019)</i>	57
<i>Obr. 18. Vývoj kapacity věznice v letech 2017 – 2018/ (Pokorný, 2019)</i>	58
<i>Obr. 19. Školské vzdělávací středisko (VSCR – Věznice Valdice, 2019)</i>	61
<i>Obr. 20. Odborná praxe věznice Valdice (VSCR – Věznice Valdice, 2019)</i>	61
<i>Obr. 21. Návrh opatření z pohledu odsouzeného s délkou trestu</i>	76
<i>Obr. 22. Návrh opatření z pohledu vedení VŠČR</i>	77
<i>Obr. 23. Návrh opatření z pohledu odsouzeného s doživotním trestem</i>	78

SEZNAM TABULEK

<i>Tab. 1. Podíl protistátních trestních činů na celkovém počtu odsouzených (Institut vzdělávání – kabinet dokumentace a historie VS ČR, 2019)</i>	<i>13</i>
<i>Tab. 2. Podíl protistátních trestních činů na celkovém počtu odsouzených (Institut vzdělávání – kabinet dokumentace a historie VS ČR, 2019)</i>	<i>14</i>
<i>Tab. 3. Počet obviněných a odsouzených zločinců v období 2017 -2018 (VSCR Statistická ročenka 2018, 2019)</i>	<i>34</i>
<i>Tab. 4. Ekonomický stav provozovny SHČ Věznice Valdice (VSCR Statistická ročenka 2018, 2019)</i>	<i>54</i>
<i>Tab. 5. Ekonomický stav provozovny SHČ Věznice Valdice (VSCR Statistická ročenka 2018, 2019)</i>	<i>58</i>
<i>Tab. 6. Přehled učebních oborů a kurzů v SOU - školní rok 2017/2018 (VSCR Statistická ročenka 2018, 2019)</i>	<i>61</i>
<i>Tab. 7. Mimořádné události - Věznice Valdice v roce 2018 (VSCR Statistická ročenka 2018, 2019)</i>	<i>73</i>

SEZNAM PŘÍLOH

PŘÍLOHA P I: KARTA VĚZNICE

PŘÍLOHA P II: PROCES UMÍSTĚNÍ ODSOUZENÉHO - 1. ČÁST

PŘÍLOHA P III: PROCES UMÍSTĚNÍ ODSOUZENÉHO - 2. ČÁST

PŘÍLOHA P I: KARTA VĚZNICE

KARTA VĚZNICE

Název a adresa věznice	Valdice (V) Nám. Míru 55, Valdice, 507 11					
Kontaktní osoba : jméno	Ing. Mattiviová Světlana	telefon:	493 507 224, 602 787 432	e-mail:	smattiviova@vez.val.justice.cz	
Potenciál v zaměstnávání	955	aktuálně zaměstnáno u jiných subjektů	138	volný potenciál	534	
		aktuálně zaměstnáno ve vnitřním provozu	133	mimo věznice	0	
		aktuálně zaměstnáno u provozovny SHČ	150	s ostrahou ve věznici	0 534	
Zajišťované profese nebo typy výroby (profese/výroba a disponibilní počet)	jednoduché manuální práce, broušení litiny					
Reference na stávající či minulé odběratele	HYDRA a.s., Suchánek a Walraven s.r.o.					
Výrobní prostory ve věznici	počet hal	9	rozloha	25 734 m ²	disponibilní prostor	5 915 m ²
Poznámky k vybavení výrobních prostor (možnosti využití)	rozvody elektro, rozvody vzduchu, sociální zařízení					
Vhodné pozemky pro výstavbu hal	uvnitř věznice	Ne	mimo věznici	Ne	plocha	0 m ²
Poznámky k volným pozemkům						
Doplňující údaje: (např. možnost rozšíření kvalifikace, ...)	ŠVS - obráběč kovů, kurzy svářečské					

Legenda k zobrazeným údajům:

- Kontaktní osoba - osoba, která je odpovědná za agendu zaměstnávání odsouzených.
- Potenciál v zaměstnávání - číslo vyjadřující všechny potenciálně zaměstnatelné odsouzené.
- Mimo věznice - počet odsouzených, kteří připadají v úvahu pro práci vně či vevnitř věznice.
- Zajišťované profese nebo typy výroby - druhy činností, které mohou odsouzení vykonávat v závislosti na jejich případné odbornosti, vyučení apod.
- Reference na stávající či minulé odběratele - firmy, pro které odsouzení pracovali a mohou dát referenci na věznici.
- Poznámky k vybavení výrobních prostor - vybavení, druh činnosti, patrové nebo přízemní budovy apod.
- Poznámky k volným pozemkům - specifikace o jaké pozemky jde, případně může jít o haly, budovy, které je třeba dostavět, pokud jsou mimo areál věznice, apod.

PŘÍLOHA P II: PROCES UMÍSTĚNÍ ODSOULENÉHO - 1. ČÁST

UMÍSTĚNÍ - zákon č. 58/2017 Sb., v platném znění, s účinností od 1.10.2017

Vysvětlení ikon:

- Doporučení
- Hodnocení rizik
- Založení, evidence
- Doručení, zaslání
- Podklady, materiály
- Rozhodování, stanoviska

PŘIETÍ NOVÉHO ODSOULENÉHO

Při rozhodování o typu věznic za TČ spáchaný před účinností tohoto zákona soud rozhoduje podle již nové diferenciaci.

→ soudy

2 typů věznic - dospělí

ostraha

zvýšená ostraha

Přetazeni do věznic s ostrahou

- po výkonu trestu alespoň 1/4, nejméně však 6 měsíců
- u doživotních trestů až po 10 letech

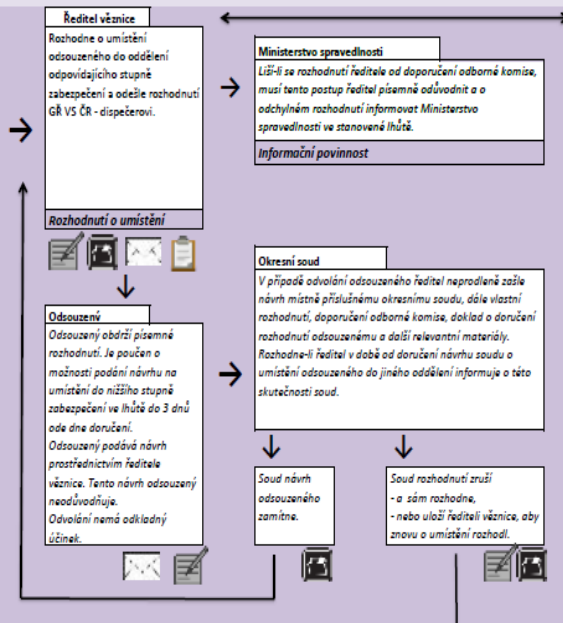
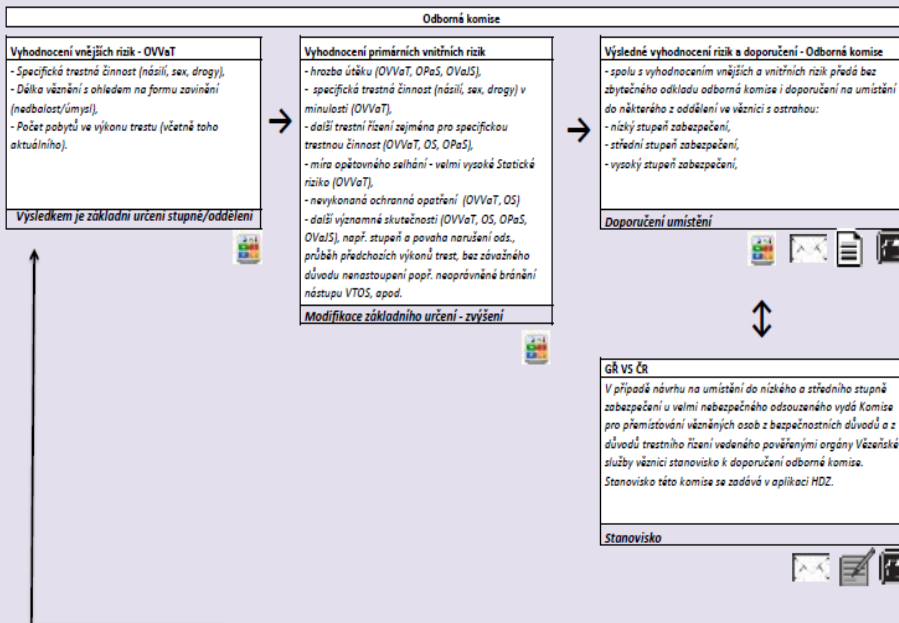
→ nástupní věznic

Příjmový oddíl

- doba pobytu nepřevyší zpravidla 2 týdny,
- provede se vstupní lékařské vyšetření,
- zpracuje se Trestní minulost v SPV,
- vyhodnotí se vnější a vnitřní rizika v HDZ.

Při nástupu odsouzeného s rozsudkem o zařazení do "starého" typu věznic - dohled, dozor", OS předá odsouzenému Ozánámení a zařazení do věznic s ostrahou a ředitel věznic rozhodne o umístění do odpovídající stupně zabezpečení dle nového mechanismu.

PŘÍLOHA P III: PROCES UMÍSTĚNÍ ODSOUZENÉHO - 2.ČÁST

